

JYVÄSKYLÄN SEURAKUNNAN
YMPÄRISTÖOHJELMA
2021-2025

Sanna Rintakumpu, Jyväskylän seurakunnan ympäristötyöryhmä

SISÄLTÖ

3. YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄ.....	4
4. TOIMINTA JA TALOUS.....	6
5. YMPÄRISTÖKASVATUS.....	8
6. JÄTEHUOLTO.....	9
7. SIIVOUS.....	12
8. ENERGIA JA RAKENTAMINEN.....	13
9. RUOKA JA KEITTIÖT.....	16
10. TOIMISTOT.....	18
11. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET.....	19
12. LEIRI- JA KURSSIKESKUKSET.....	21
13. METSÄT.....	22
14. LIIKENNE.....	23

JOHDANTO

Kirkkoneuvosto teki kokouksessaan 18.12.2019 päätöksen uuden ympäristödiplomin hakemisesta. Tämä vuosien 2021-2025 ympäristöohjelma on laadittu Sanna Rintakummun keväällä 2020 tekemän sisäisen ympäristökatselmuksen, edellisen ympäristöohjelman sekä diplomikaudella 2015-2020 syntyneiden kokemusten pohjalta ja se noudattaa rakenteeltaan kirkon ympäristödiplomin käsikirjaa vuodelta 2012.

Ympäristöohjelma sisältää seurakunnan ympäristötavoitteet ja konkreettiset toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Ympäristöohjelman ja kirkon ympäristödiplomin tavoitteena on hallita toiminnan ympäristölle aiheuttavia haittoja sekä pyrkiä määrätietoisesti niitä pienentämään. Tavoitteiden saavuttamiseksi toimenpiteille on asetettu aikataulu ja vastuuhenkilöt.

Ympäristöohjelmalle on luotu myös kolme päätavoitetta vuosille 2021-2025

1. Hiilineutraaliuteen sitoutuminen
2. Seurakunta toimii esimerkkinä ympäristöasioissa
3. Seurakunta noudattaa kaikessa toiminnassaan resurssiviisautta

Resurssiviisaudella tarkoitetaan kykyä käyttää erilaisia resursseja, kuten energiaa, tuotteita ja palveluita harkitusti sekä hyvinvointia ja kestävää kehitystä edistävästi.

Sitoudumme Hiilineutraali kirkko 2030- tavoitteisiin ja näiden tavoitteiden toteutumista seurataan ympäristödiplomin vuosittaisessa seurannassa. Vähennetään kiinteistöjen ja toiminnan hiilidioksidipäästöjä, kompensoidaan päästöjä sekä toimitaan aktiivisesti mukana ympäristöasioissa.

Hiilineutraali kirkko 2030, tiekartta:

2020

- Kiinteistöjen päästöjen kartoittaminen
- Päätökset, yhteishankinnat, neuvonta

2025

- Öljytön kirkko
- Käytetty sähkö on fossiilitonta
- Päästöjen kompensointi
- Kaikilla seurakunnilla on Kirkon ympäristödiplomi

2030

- Hiilineutraali ja fossiiliton kirkko

Edellisellä diplomikaudella päätavoitteina oli kestävien liikkumismuotojen lisääminen, ympäristönäkökohtien painottaminen tuotteiden ja palveluiden valinnassa sekä sähköisten palvelujärjestelmien kehittäminen. Ympäristökatselmuksen perusteella tavoitteissa oli edistytty, erityisesti sähköisten palvelujärjestelmien kehittämisen osalta.

Kirkkoherra Arto Viitalan mukaan ympäristötyö näkyy seurakuntamme arjessa hyvin ja koko ajan ollaan menossa eteenpäin ympäristöasioissa. Henkilökunnan sitoutumisella, yhteishengellä ja kannustavalla johtamisella on ensiarvoinen merkitys tavoitteiden saavuttamiseksi.

Teologinen perusta ympäristötyölle:

Seurakunnan ympäristötyön perustelut nousevat kirkon uskosta, jonka mukaisesti ihmisen tehtävä on vastuullisesti viljellä ja varjella maata. Kiitollisuus ja kunnioitus kolmiyhteisen Jumalan luomistyötä kohtaan saa meidät vaalimaan elinympäristöämme. Jeesuksen julistus haastaa meidät kohtuullisen elämäntavan tavoitteluun, sekä johtaa meidät korottamaan äänemme heikoimpien ja köyhimpien sekä koko luomakunnan puolesta. (Ympäristöohjelma 2015-2020)

3. YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄ

Jyväskylän seurakunnan ympäristöjärjestelmän keskeisiä toimijoita ovat koko seurakunnan ympäristötyöryhmä, alue seurakuntien ympäristötyöryhmät sekä neljä ympäristövastaavaa. Yhteiskuntavastuun papin ja ylipuutarhurin tehtävänkuvaan on sisällytetty ympäristötyö. Myös kaikki muut seurakunnan työntekijät ovat tärkeitä osallisia ympäristöjärjestelmän toimivuudessa, ja ympäristöohjelman noudattaminen kuuluu kaikille seurakuntien toimijoille.

Tavoitteena on järjestää ympäristövastaaville koulutusta sekä koko työyhteisölle ja luottamushenkilöille esim. sisällyttämällä ympäristöasioita kerran vuodessa järjestettävään työyhteisöpäivään. Ympäristöasioista tiedotetaan omalle henkilöstölle eri sähköisten kanavien kautta.

Viestintä julkaisee ympäristöaiheisia artikkeleita Henki & Elämä -lehdessä sekä seurakunnan kotisivuilla ympäristöosiossa. Henki & Elämä -lehti on ilmestynyt paperiversiona 20 kertaa vuodessa. Keskustelua on paperiversion ilmestymisen harventamisesta 11 kertaa vuodessa ja samalla lisättäisiin verkkojulkaisujen määrää. Tavoitteena on myös saada kotisivut helppokäyttöisimmiksi ja sivuja päivitetään tarvittaessa.

Ympäristödiplomi uusitaan seuraavan kerran vuonna 2025. Sisäinen väliauditointi suoritetaan tulevan diplomikauden aikana yhdessä toisen seurakunnan kanssa, alustavasti on sovittu väliauditoinnista Mikkelin tuomiokirkkoseurakunnan kanssa.

Alue seurakunnat ja työyksiköt vastaavat itsenäisesti alueensa ympäristökatselmuksen laatimisesta sekä raportoivat kerran vuodessa koko seurakunnallista ympäristötyöryhmää toteutuneista ympäristöteoista huomioiden samalla toimintasuunnitelmaan kirjatut ympäristöasiat. Alueen ympäristökatselmusta varten laaditaan yhteinen koontipohja.

Ympäristötyöryhmä kokoaa ympäristöasioiden vuosiraportin, joka pitää sisällään eri yksiköiden ja alue seurakuntien ympäristötavoitteiden toteumat sekä raportit energian ja veden kulutuksesta sekä jätemääristä.

Seuraavan diplomikauden alussa laaditaan ympäristöohjelman tiivistelmä, jossa on esitelty ohjelman keskeisimmät tavoitteet sekä ympäristöasennekysely koko työyhteisölle.

Kerran vuodessa pyritään järjestämään kaikkien ympäristötyöryhmäläisten tapaaminen, jossa yhdessä kehitetään toimintaa ympäristön näkökulmasta.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Ympäristöjärjestelmän toimivuus paranee	Laaditaan ympäristöohjelmasta tiivistelmä.	2022	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Viestintä
	Valitaan alueseudakuntien ympäristötyöryhmit sekä neljä ympäristövastaavaa: 1.Ympäristövastaava: Hautausmaat, viheralueet, jätehuolto ja metsät 2.Ympäristövastaava: Ruoka ja keittiöt, leiri- ja kurssikeskukset, siivous 3.Ympäristövastaava: Ympäristökasvatus, liikenne 4.Ympäristövastaava: Toiminta ja talous, energia ja rakentaminen ja toimistot	Toimikausi	Aluekappalaiset Hallintojohtaja Kirkkoherra
	Ympäristövastaaville järjestetään tapaamisia ja koulutusta.	Jatkuva	Ympäristötyöryhmä
	Laaditaan ympäristöasioiden vuosiraportti, johon liitetään ympäristötavoitteiden toteutuminen edellisellä kaudella ja raportit energiankulutuksesta, vedenkäytöstä ja jätemääristä.	Jatkuva	Alueseudakunnat Kaikki toimintayksiköt Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat
Ympäristötietoisuuden lisääminen seurakunnassa	Joka vuosi järjestettävään työyhteisöpäivään sisällytetään myös ympäristöasiaa.	Jatkuva Vähintään 1 krt/vuosi	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat
	Tiedotetaan ympäristöasioista eri sähköisissä kanavissa (intra, Teams) sekä Henki & Elämä -lehdessä ja seurakunnan kotisivuilla.	Jatkuva/ tuleva diplomikausi	Ympäristötyöryhmä Viestintä
	Tehdään ympäristöasennekysely koko työyhteisölle. Ympäristötyöryhmäläisten yhteinen kokoontuminen, alueseudakunnat.	2022 1 krt/vuosi	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Ympäristötyöryhmät Ympäristövastaavat

Ympäristödiplomin uusiminen vuonna 2025	Väliauditointi yhdessä toisen seurakunnan kanssa.	2022-2023	Ympäristövastaavat
	Ympäristökatselmus. Jokainen alue seurakunta ja työyksikkö tekee oman ympäristökatselmuksen, väliauditointia varten.	2022-2023	Alueelliset ympäristötyöryhmät Koko seurakunnan ympäristötyöryhmä
	Ympäristöjärjestelmän uusiminen.	2025	Koko seurakunnan ympäristötyöryhmä Alue seurakunnat Työyksiköt

4. TOIMINTA JA TALOUS

Jokainen alue seurakunta, työyksikkö ja hallinnonala asettavat toiminta- ja taloussuunnitelmaansa ympäristötavoitteita ja arvioivat vuosittain niiden toteutumista toimintakertomuksessa.

Ympäristövastaavat kokoavat tiedoista ympäristötyön toteuma- raportin. Mitä konkreettisempia tavoitteet ovat, sitä helpompi niihin on sitoutua ja myös toteutumisen seuranta helpottuu.

Jyväskylän seurakunnan hankintaohjeet on päivitetty 23.8.2017, kilpailutuksien tarjouspyynnöissä ja ostopalveluina hankittavissa tuotteissa huomioidaan ympäristönäkölle. Kilpailutetun ostopaikan valinnassa tullaan painottamaan seuraavalla kilpailutuskerralla enemmän etäisyyttä toimipisteestä, jolloin ajokilometrit vähenevät ja hankintoja voidaan tehdä myös esim. polkupyörällä tai jalan.

Seurakunnan sijoituskohteiden on oltava vastuullista sijoitustoimintaa edistävän Finsif:in jäseniä. Käytössä oleva sijoitussuunnitelma on päivitetty 25.10.2017 ja se pitää sisällään vastuullisen sijoittamisen periaatteet, joita seurakunta noudattaa. Seurakunnalla on myös suoraa asunotosiointia, jossa asuntoja vuokrataan niitä tarvitseville. Lähetystyöhön ja kansainväliseen diakoniaan ohjataan myös osa verotuloista.

Ympäristömerkittyjen tuotteiden käyttö on lisääntynyt ympäristödiplomin myötä. Eniten niitä on käytössä siivousaineissa ja keittiöiden paperitarvikkeissa. Myös esimerkiksi wc-paperi ja kankaiset käsipyyherullat ovat ympäristömerkittyjä. Ympäristömerkittyjen tuotteiden käyttöä voidaan vielä lisätä ja painottaa myös asiaa työntekijöille. Ympäristökatselmuksessa nousi esille, että työntekijät eivät automaattisesti valitse ympäristömerkittyjä tuotteita, kun he tekevät hankintoja. Hinta ja tuotteen kestävyys olivat osalla hankintakriteerinä pienemmissä hankinnoissa.

Seurakunnan ympäristöindikaattorit ovat Jyväskylän yliopiston opiskelijoiden suunnittelemat. Tulevalla diplomikaudella keskitytään kuitenkin vain muutamaan indikaattoriin, sähkön, veden ja öljyn kulutukseen ja niiden ominaiskulutuksia voidaan laskea myös muutamista sellaisista kiinteistöistä, joiden käyttäjämäärät ovat tiedossa.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Vastuullinen sijoitustoiminta sekä kansainvälinen diakonia ja lähetystyö	Seurakunnan sijoituskohteet ovat vastuullista sijoittamista edistävän Finsif:in jäseniä ja sijoitustoiminnassa noudatetaan vastuullisen sijoitustoiminnan periaatteita. Sijoituksia vastuullisissa sijoitusrahastoissa jatketaan.	Jatkuva	Taluspäällikkö Hallintojohtaja
	Lähetystyön ja kansainvälisen diakonian osuus on yli 3% kirkollisveroista.	Jatkuva	Taluspäällikkö Hallintojohtaja
Hankinnoissa huomioidaan ympäristövaikutukset	Tarjouspyynnöissä ja ostopalveluissa huomioidaan ympäristönäkökulmat hankintaohjeiden mukaisesti.	Jatkuva	Hankinnoista vastuulliset henkilöt Taluspäällikkö
	Kilpailutettua ostopaikkaa valittaessa painotetaan enemmän etäisyyttä toimipisteestä ajokilometrien ja käytetyn työajan säästämiseksi.	Seuraava kilpailutus	Taluspäällikkö
	Ympäristömerkittyjen tuotteiden käyttöä lisätään ja painotetaan asiaa myös kaikille työntekijöille.	Jatkuva	Kaikki alue seurakunnat ja työyksiköt
Ympäristötyön seuranta	Ympäristöindikaattoreita kehitetään ja valitaan uusiksi indikaattoreiksi sähkö, vesi ja öljy.	Vuodesta 2021 eteenpäin	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Kiinteistötoimi
	Ympäristötyön tavoitteiden listausta ja niiden toteutumisen arvioimista jatketaan. Tavoitteista tehdään entistä konkreettisempia.	Jatkuva	Kaikki alue seurakunnat, työyksiköt ja hallinnonalat
Hiilidioksidipäästöjen vähentäminen ja kompensointi	Seurakunnan metsänomistus kompensoi tuotettuja CO ₂ -päästöjä, metsien lannoitus hiilinielun lisäämiseksi 2020-Hiilineutraali jätehuolto vuodesta 2019 eteenpäin.	Jatkuva	Kiinteistöpäällikkö Ylipuutarhuri

5. YMPÄRISTÖKASVATUS

Jyväskylän seurakunnan ympäristökasvatussuunnitelma on päivitetty vuosille 2015-2020.

Ympäristökasvatussuunnitelma päivitetään seuraavan kerran vuonna 2021. Päivityksen yhteydessä ympäristökasvatussuunnitelmaa on tarkoitus syventää sekä laatia siihen konkreettisia keinoja ja tavoitteita.

Ympäristökasvatussuunnitelman päivityksen toteuttaa tiimi, jossa on mm. mukana edustaja alue seurakunnista, yhteisestä seurakuntatyöstä esimerkiksi musiikin tai kasvatuksen alalta, ympäristötyöryhmän jäsen, rippikoulupappi sekä ympäristökasvatuksen ympäristövastaava. Ryhmän vetäjänä toimii yhteiskuntavastuun pappi. Lopullisen kokoonpanon päättää toiminnallinen johtoryhmä.

Kaikissa alue seurakunnissa ja Taulumäen kirkossa vietetään säännöllisesti luomakunnan sunnuntaita. Tulevalla diplomikaudella jokainen alue seurakunta järjestää ainakin yhden ympäristöaiheisen erityisjumalanpalveluksen luomakunnan sunnuntain lisäksi sekä yhden ympäristöaiheisen tapahtuman.

Ympäristöaiheisten tapahtumien järjestämisessä voidaan hyödyntää ekotapahtumien vuosikelloa. Seurannan helpottamiseksi ajanvarausjärjestelmään (Katriina) on hyvä merkitä ympäristöaiheinen tapahtuma selitekenttään #ympäristö. Selitettä käyttämällä tapahtumien listaaminen vuosiraporttiin tulee sujuvammaksi.

Ympäristökasvatusta toteutetaan kaikissa eri työmuodoissa (varhaiskasvatus, perhetyö, nuorisotyö, rippikoulutyö, diakonia- ja aikuistyö, musiikkityö ja lähetystyö). Ympäristökasvatus on toteutunut mm. kierrätysmateriaaleista askartelemalla, retkeilemällä metsässä, järjestämällä vaatteiden kierrätystä ja vaihtotoria, opettamalla jätteiden lajittelua, järjestämällä vihreitä rippikouluja, hävikkiruokailulla, virsien heijastamisella seinälle ja Reilun kaupan tuotteita tarjoamalla.

Vuonna 2020 on alkanut myös kastepuu-projekti, jonka puitteissa kaikille kastetuille lapsille istutetaan kastepuu ilmastotekona johonkin ilmastopankin kohdemaahan. Tämä projekti jatkuu myös tulevalla diplomikaudella.

Ympäristökasvatus on toteutunut myös ympäristöaiheisen materiaalin kautta. Ympäristötyöryhmän julkaisemaa julistesarjaa: Elämän vesi, Ruoka, Energia ja Liikenne voi tulostaa tilojen seinille. Seurakunnalla on myös energiansäästöopas ja ympäristöopas, jotka ovat edelleen sähköisesti jaossa. Ympäristöaiheista yhteistyötä on tehty eri tahojen kanssa ja se jatkuu myös tulevalla kaudella. Yhteistyökumppaneita ovat mm. partiolaiset, JAPA ry, Luonto-Liitto ja Jyväskylän pyöräilyseura.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Ympäristökasvatus alue seurakunnissa ja eri työaloilla	Päivitetään ympäristökasvatussuunnitelma.	2021	Ympäristötyöryhmä Toiminnallinen johtoryhmä (TOJO)
	Vietetään luomakunnan sunnuntaita kaikissa alue seurakunnissa ja Taulumäen kirkossa.	Vuosittain	Aluekappalaiset Alue seurakunnat Yhteinen seurakuntatyö (YST)

	Jokainen aluseurakunta järjestää vuosittain vähintään yhden ympäristöaiheisen erityisjumalanpalveluksen ja yhden ympäristöaiheisen tapahtuman.	Vuosittain	Aluekappalaiset Aluseurakunnat Alueelliset ympäristötyöryhmät
	Toteutetaan ympäristökasvatusta kaikissa eri työmuodoissa.	Jatkuva	Kaikki työalat
	Jaetaan sähköisesti energiansäästöoppaita ja ympäristöopasta. Informoidaan ympäristötyöryhmän julistesarjasta.	Jatkuva	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Viestintä
	Kastepuu- projekti: kaikille kastetuille lapsille istutetaan kastepuu johonkin ilmastopankin kohdemaahan.	2020 -	Lähetystyö
Yhteistyö	Jatketaan ympäristöaiheista yhteistyötä eri yhteistyökumppaneiden kanssa.	Jatkuva	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Kaikki työntekijät
Välillisen vaikuttamisen menetelmät	Ympäristökasvatuksen kanavina käytetään Henki & Elämä -lehteä, sisäisiä sähköisiä kanavia, seurakunnan kotisivuja ja seurakunnan sosiaalista mediaa. Aluseurakunnissa ympäristöaiheiset rastiradat.	Jatkuva	Ympäristötyöryhmä Viestintä Kirkkoherra Aluseurakunnat
Hiljaisuuden paikat	Koivunimen leirikeskukseen luontokohteet, Lehtisaaren niemenkärki ja Mäntykankaan hautausmaan hietakehto syntymättömille lapsille.	Jatkuva	Kiinteistöpäällikkö Hautaus-toimenpäällikkö

6. JÄTEHUOLTO

Seurakunnan jätehuoltoselvitys on päivitetty keväällä 2020. Ramboll on laatinut hautausmaille päivitetyn jätehuoltosuunnitelman vuonna 2019. Laajempi jätehuoltosuunnitelma päivitetään vuonna 2021-2022.

Seurakunnassa noudatetaan Jyväskylän kaupungin 1.4.2020 voimaan tulleita jätehuoltomääräyksiä ja jätteiden lajittelu toimii jätehuoltokierroksen perusteella hyvin. Seuraavalle diplomikaudelle tavoitteeksi asetetaan jäteastioiden täyttöasteen ja lajittelun toimivuuden seuranta. Ympäristövastaavat tekevät tarkemman ohjeistuksen seurannan toteutuksesta.

Kaikkiin jätekatoksiin tullaan myös laittamaan yhtenäiset lajitteluohjeet ja muovia aletaan kerätä joka paikassa, kun muovin keräys tulee pakolliseksi Jyväskylässä. Tällä hetkellä muutamilla kiinteistöillä kerätään vapaaehtoisesti jo muovia.

Kaikki työssä syntyvä vaarallinen jäte toimitetaan pois kiinteistöiltä pääasiassa kiinteistönhoidon ja huollon palveluntuottajien toimesta. Mäntykankaan hautausmaalla on myös vaarallisten jätteiden kontti, johon voi toimittaa sähkö- ja elektroniikkajätettä sekä muuta vaarallista jätettä, kuten maaleja. Kontissa on asianmukaiset tilat jätteille ja myös kirjanpidosta huolehditaan. Kontista vastaa erityisammattimies.

Jättemäärien seuranta ei ole tehty edellisellä diplomikaudella, koska tyhjennyksistä vastaava jäteyhtiö ei ole raportoinut jättemääriä kaikista tyhjennyksistään. Tulevalla diplomikaudella jättemäärien tietojen hankinta järjestään toimivaksi, jotta seuranta onnistuisi.

Edellisellä diplomikaudella jätteiden määrää on vähennetty mm. järjestämällä alueurakunnissa kirpputoreja, vaatteiden ja lelujen vaihtotapahtumia ja lahjoitusvaatteiden jakoa. Alttarikynttilöiden pätkiä on jaettu seurakuntalaisille tai käytetty askarteluissa. Varhaiskasvatus hyödyntää askarteluissaan hyvin myös erilaisia ruokapakkauksia, aikakauslehtiä ja wc-paperien hylsyjä. Myös remontissa olevan Vesalan leirikeskukseen irtaimistoa on huutokaupattu ja jaettu alueille kaatopaikan sijaan. Seurakunnassamme ei myöskään käytetä lainkaan kertakäyttöastioita.

Seurakunta on tehnyt sopimuksen hiilineutraalista jätehuollosta Lassila & Tikanojan kanssa, kompensoimme näin hiilipäästöjäme. Kaikille työntekijöille on tarjolla koulutusta L&T jätehuollon verkkosivuilla, henkilöstö voi suorittaa diplomin jätehuollosta (jätelaki, muovi ja vaarallinen jäte). Tavoitteena on, että mahdollisimman moni tutustuisi aineistoon.

Hautausmaille on järjestetty erillinen muovikynttilöiden keräys talviaikaan ja ne menevät energiajätteeksi. Kukkalaitteet menevät talvella energiajätteeksi, mutta kesällä ne voidaan lajitella tarkemmin. Hautausmaiden jätepestisiin on myös tulossa ensi talvena työkalu kynttilöiden metallikansien irrotusta varten. Hautausmaille laaditaan uudet yhteneväiset kierrätysohjeet vuoden 2021 aikana. Kävijöitä opastetaan kestävämmistä valinnoista myös tulevalla diplomikaudella, kuten muovikynttilöiden määrän vähentämisestä, lasikynttilöiden käytöstä, maatuivista kukkalaitteiden pohjista, nauhoista ja muista sidontamateriaaleista.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Jätehuoltoselvitysten ja –suunnitelmien päivittäminen	Jätehuoltoselvitys päivitetty keväällä 2020. Hautausmaiden jätehuoltosuunnitelma päivitetty vuonna 2019. Päivitetään laajempi jätehuoltosuunnitelma.	Vuosi 2021-2022	Ympäristövastaavat Hautaus-toimenpäällikkö Kiinteistötoimi
Jättemäärän vähentäminen	Hyötyjätteet kerätään kaupungin jätehuoltomääräysten mukaan, myös muiden jättejakeiden osalta keräys on järjestetty asianmukaisesti.	Jatkuva	Kiinteistötoimi

	Mäntykankaan hautausmaalla vaarallisten jätteiden kontti ja sen hoitoon nimetty vastuuhenkilö.	Jatkuva	Kiinteistötoimi Hautaustoimi vastuuhenkilöt
	Puutarhajäte kompostoidaan Mäntykankaan hautausmaalla ja Lehtisaassa. Partiomajoilla ja Lehtisaassa myös biojäte kompostoidaan.	Jatkuva	Hautaustoimi Kiinteistötoimi Partiolaiset ja Lehtisaaren työntekijät
	Kertakäyttöastioita ei käytetä.	Jatkuva	Emäntäpalvelu
	Seurataan jäteastioiden täyttöastetta.	Vuodesta 2021 eteenpäin	Suntiot Vahtimestarit Emännät
	Muovin keräyksen aloittaminen.	Vuodesta 2021 eteenpäin	Kiinteistötoimi Kaikki työntekijät
	Kirpputorien, vaatteiden ja lelujen vaihtotapahtuminen ja lahjoitusvaatteiden jaon jatkaminen.	Jatkuva	Alue seurakunnat Alueelliset ympäristötyöryhmät
	Kierrätystuotteiden, erilaisten ruokapakkausten ja kynttilänpätkien käyttäminen askartelussa jatkuu.	Jatkuva	Varhaiskasvatus Diakoniatyö
	Seurakunnan eri kiinteistöjen jätemäärätietojen hankinnan ja seurannan järjestäminen toimivaksi.	Vuodesta 2021 eteenpäin	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Kiinteistötoimi
	Hautausmaiden kävijöiden opastaminen kestävämmistä valinnoista, kuten muovikynttilöiden määrän vähentämisestä, lasikynttilöiden käytöstä, maatuovista kukkalaitteiden pohjista, nauhoista ja muista sidontamateriaaleista.	Jatkuva	Hautaustoimi
Jätelajittelun tehostaminen	Seurataan jätteiden lajittelun toimivuutta.	Vuodesta 2021 eteenpäin	Suntiot Vahtimestarit Leiriohjaajat Kaikki työntekijät

	Kaikkiin jätekatoksiin laitetaan yhtenäiset lajitteluohjeet.	Vuodesta 2021 eteenpäin	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Viestintä
	Tarkistetaan, että sisä- ja ulkotiloissa on riittävä määrä jäteastioita ja että ne on nimetty selkeästi. Uusitaan jäteastiasuojia tarvittaessa.	Jatkuva/vuodesta 2021 eteenpäin	Suntiot Vahtimestarit Ympäristövastaavat Kiinteistötoimi
	Kaikille hautausmaille hankitaan työkalu hautakymppien metallikansien irrotusta varten, jolloin lajittelu paranee. Hautausmaille laaditaan myös yhteneväiset kierrätysohjeet.	Vuosi 2021	Hautaustoimi
	Jätehuoltodiplomin suorittaminen Lassila & Tikanojan verkkosivuilla.	2020-2021	Kaikki työntekijät Ympäristövastaavat

7. SIIVOUS

Vuodesta 2019 lähtien seurakunnan siivous- ja puhtaanapitotoimet on keskitetty siivousalan palveluntuottajille. Aikaisemmin siivouksesta vastasivat suntiot. Vuosien 2021-2022 aikana päivitetään siivouksen ympäristöselvitys yhdessä palveluntuottajien kanssa.

Vuoden 2019 siivouskilpailuksessa yhdeksi ehdoksi määriteltiin siivousaineiden ympäristöystävällisyys. Myös hankintaohjeissa on yhtenä kriteerinä ympäristönäkökulmien huomioon ottaminen.

Säännöllinen ja hyvä ylläpitosiivous edesauttaa miedomprien tuotteiden käyttöä ja vähentää suursiivouksen tarvetta. Mikrokuituliinat ja kostea pyyhintä ovat myös vähentäneet pesuaineiden käyttöä merkittävästi. Myös aineiden pienempään annosteluun ja veden määrään kiinnitetään huomiota.

Edellisellä diplomikaudella järjestettiin Finntensidin koulutuksia siivouksesta ja kiinteistönhoidosta vastaaville henkilöille. Myös siivousalan palveluntuottajien perehdytyksessä on koulutusta siivouksen ympäristönäkökulmista ja heille jaetaan erilaista ympäristöaiheista materiaalia, kuten tietoa kemikaalittomasta siivouksesta.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Siivouksen ympäristöselvityksen päivittäminen	Päivitetään yhdessä palveluntuottajien kanssa.	Vuosi 2021-2022	Siivousalan palveluntuottajat Siivouksen ympäristövastaava

Ympäristöasioiden huomioiminen siivouksessa	Ympäristöystävällisten aineiden käyttö siivouksessa. Säännöllinen ja hyvä ylläpitosiivous. Mikrokuituliinojen käyttö ja kostea pyyhintä. Aineiden annosteluun ja veden määrään huomion kiinnittäminen. Soodapuhdistus Käsipapereiden korvaaminen kankaisilla pyyherullilla. Siivoustarvikkeet toimitetaan isoissa pakkauksissa keskitetysti.	Jatkuva	Siivousalan palveluntuottajat Suntiot Vahtimestarit
	Ympäristöasioiden huomioiminen siivoojien perehdyttämisessä ja koulutuksessa. Suntioilla ammattitutkinto.	Jatkuva	Siivousalan palveluntuottajat Suntiot

8. ENERGIA JA RAKENTAMINEN

Seurakunnan uudis- ja korjausrakentamisessa huomioidaan ympäristökriteerit ja käytetään ympäristön ja terveyden kannalta mahdollisimman turvallisia tuotteita. Kaikessa rakentamisessa pyritään noudattamaan myös Terve Talo - ja P1- luokkien puhtauskriteerejä.

Vuonna 2018 valmistuneessa Korpilahden kirkon peruskorjauksessa huomioitiin kattavasti ympäristökriteerit, esimerkiksi energian- ja valonlähteiden käytössä. Myös Vesalan leirikeskukseen uudisrakentamisessa otetaan huomioon ympäristönäkökohdat, mm. lämmöntuottotavaksi on suunniteltu 100 % uusiutuvilla tuotettua vihreää sähköä.

Kiinteistötoimi seuraa jatkuvasti rakennusten kuntoa ja tekee kuntokartoituksia sekä tutkimuksia. Kuntokartoitusten yhteydessä tehdään myös etäenergiakatselmuksia noin neljä kertaa vuodessa. Myös energiatodistuksia laaditaan perus- ja uudisrakennuskohteisiin lupakäsittelyiden vaatimusten mukaisesti. Energiatehokkuus on tärkeä asia seurakunnalle, koska käytössä olevia tiloja on paljon. Energiatehokkuutta on parannettu mm. kiinnittämällä huomiota teknisten järjestelmien kuntoon, ajotapoihin ja käyntiaikoihin.

Tilojen käyttöastetta on pyritty tehostamaan myymällä käyttämättömänä olevia kiinteistöjä. Ostajatahojen löytämisessä on ollut kuitenkin haasteita. Tilojen varaamisen ja todellisen käytön välillä on myös epäsuhtaa, johon on syytä kiinnittää huomiota tulevilla diplomikaudella. Kiinteistöstrategian päivitystä tehdään vuonna 2020.

Talotekniikan toimivuusvalvonnasta vastaa K2 turvapalvelut Oy. Heille kuuluu myös energiansäästöön tähtäävät toimenpiteet ja heidän energia-asiantuntijansa toimii myös seurakunnan energiavastuuhenkilönä.

Säästävästä energiankäytöstä on annettu ohjeistusta ja koulutusta työntekijöille esimerkiksi ympäristötyöryhmän julkaisemissa ympäristökirjeissä sekä seurakunnan oman energiansäästöoppaan ja energiaan liittyvän julisteen muodossa. Opas ja juliste on julkaistu myös sähköisissä kanavissa ja seurakunnan kotisivuilla. Ympäristötyöryhmässä tullaan käymään läpi energia-asioita vuosittain.

Tänä vuonna energiansäästöön on myös kannustettu kilpailulla, jossa alue seurakunnat pystyvät seuraamaan energiankulutustaan. Seurakunta on osallistunut vuosittain Earth hour-tapahtumaan sammuttamalla valoja kiinteistöistään. Yhdessä alue seurakunnassa on myös muutamana vuotena vietetty Earth hour- messua.

Veden, öljyn, kaukolämmön ja sähkön tiedot tallennetaan säännöllisesti EnerKey- energianseurantaohjelmaan, josta ne siirtyvät myös BEM-kiinteistö tietojärjestelmään. Tärkeimpien kohteiden veden ja sähkön kulutusta seurataan kuukausittain kiinteistönhoidon toimesta ja kulutukseen myös reagoidaan tarpeen vaatiessa.

Sähkön, lämmön ja veden ominaiskulutuksia ei ole laskettu, koska niitä varten tarvitaan tietoa eri kiinteistöissä työskentelevistä ja asioivista henkilömääristä. Ominaiskulutuksien laskeminen on työlästä resurssipulan vuoksi, mutta tulevalle diplomikaudella ominaiskulutuksia tullaan laskemaan muutamista kiinteistöistä. Mäntykankaan hautausmaalla olevan krematorion tuhkaamisessa käytettävän kevyen polttoöljyn määrää seurataan myös tarkasti ja uunien käyttöä optimoidaan öljyä säästävästi.

Suurimmassa osassa seurakunnan kiinteistöistä käytetään 100 % uusiutuvilla energianlähteillä (puu ja biokaasu) tuotettua kaukolämpöä. Myös sähkö on 100% uusiutuvilla (vesi ja biomassa) tuotettua ns. vihreää sähköä.

Muutamissa kohteissa on vielä käytössä öljylämmitys; Mäntykankaan hautausmaan kappelissa ja huoltorakennuksessa, Korpilahden pappilassa ja kappelissa, Taulumäen kirkossa, Koivuniemen leirikeskuksessa ja Laukaantie 5 sijaitsevassa entisen puutarhan päärakennuksessa. Uudis- ja korjausrakentamisen yhteydessä tutkitaan aina uusituvan energian käytön mahdollisuus energianlähteenä.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Kulttuuriperinnön suojelu ja lainsäädännön noudattaminen	Seurakunta noudattaa uudis- ja korjausrakentamista ohjaavaa lainsäädäntöä sekä suojelee ja hoitaa kulttuuriperintöomaisuuttaan.	Jatkuva	Kiinteistötoimi
Energiatehokkuuden ja ympäristönäkökohtien huomioiminen	Uudis- ja korjausrakentamisessa huomioidaan ympäristökriteerit ja käytetään ympäristön ja terveyden kannalta turvallisia tuotteita sekä noudatetaan Terve Talo - ja P1- luokkien puhtauskriteerejä.	Jatkuva	Kiinteistötoimi
	Kiinteistöjen kuntoa seurataan tekemällä kuntokartoituksia ja etäenergiakatselmuksia sekä laaditaan energiatodistuksia perus- ja uudisrakennuskohteisiin.	Jatkuva	Kiinteistötoimi

	Energiatehokkuutta parannetaan kiinnittämällä huomiota teknisten järjestelmien kuntoon, ajotapoihin sekä käyntiaikoihin.	Jatkuva	Kiinteistötoimi
	Seurakunnalla on ulkopuolinen energiavastuuhenkilö.	Jatkuva	Kiinteistötoimi
	Kiinteistöstrategian päivittäminen on aloitettu.	Vuosi 2020-	Kiinteistötoimi
	Tilojen käyttöasteen tehostaminen kiinteistöjä myymällä ja vuokraamalla.	Jatkuva	Kiinteistötoimi
	Huomion kiinnittäminen tilojen varaamisen ja todellisen käytön väliseen epäsuhtaan.	Tuleva diplomikausi	Kaikki työntekijät
	Toteutetaan ekologisia rakennushankkeita (Korpilahden kirkko, Vesalan leirikeskus).	Jatkuva/tuleva diplomikausi	Kiinteistötoimi
Energiankulutuksen vähentäminen	Veden, öljyn, sähkön ja kaukolämmön tietojen säännöllinen tallentaminen EnerKey-ohjelmaan sekä veden- ja sähkönkulutuksen säännöllinen seuranta.	Jatkuva	Ulkoinen palveluntuottaja/ Kiinteistötoimi
	Sähkön, lämmön ja veden ominaiskulutuksien laskeminen tärkeimmistä kohteista.	Tuleva diplomikausi	Kiinteistötoimi Ympäristövastaavat
	Uusiutuvan energian käyttäminen sähkön ja lämmönlähteenä mahdollisimman kattavasti eri kohteissa.	Jatkuva	Kiinteistötoimi
Energia-asioihin liittyvä koulutus ja opastus	Opastusta ja ohjeistusta säästävästä energiankäytöstä kaikille työntekijöille ympäristökirjeissä, Henki ja Elämä- lehdessä, energiansäästöoppaassa ja energiajulisteen muodossa sekä	Jatkuva	Ympäristötyöryhmä Alueelliset ympäristötyöryhmät Ympäristövastaavat Viestintä

	ympäristötyöryhmässä energia-asioiden läpikäyminen vuosittain.		
	Seurakunta osallistuu energiansäästöviikkoon ja Earth hour- tapahtumaan vuosittain.	Jatkuva	Ympäristötyöryhmä Kiinteistötoimi Alue seurakunnat
	Energian säästöön liittyvä kilpailu alue seurakunnissa.	Vuosi 2020-2021	Kiinteistötoimi Ympäristötyöryhmä Alue seurakunnat

9. RUOKA JA KEITTIÖT

Seurakunnassa on neljä ympärivuotisesti toimivaa keittiötä (emäntäpalvelut sekä kolme leirikeskusta), joista tällä hetkellä ei Vesalan leirikeskuksessa ole toimintaa. Keittiöiden välistä yhteistyötä ja resurssien tasaamista on kehitetty viime vuosina ja tavoitteena onkin yksi yhtenäinen koko seurakunnan alueella toimiva ruokapalvelu.

Elintarvikkeet kilpailutetaan KL-kuntahankintojen / Hanselin kautta ja hankitaan keskitetysti Kespron tukusta, joka toimittaa kaikki tuotteet samassa kuormassa turhien kuljetuksien vähentämiseksi. Emäntäpalvelu vastaa tuotteiden tilauksesta ja jatkojalostamisesta sekä toimittaa ne sitten alue seurakuntien tarjoilukeittiöihin.

Koko ruokapalveluiden henkilökunta on suorittanut myös ympäristöpassin. Ruokahuollon ympäristöselvitys on tehty vuonna 2015 ja se päivitetään vuonna 2021 seuraavan kerran.

Ruokapalveluissa käytetään ympäristömerkittyjä tuotteita, kuten suodatinpusseja, leivinpaperia ja astianpesuainetta. Ympäristömerkittyjen tuotteiden käyttöä tulee kuitenkin entisestään lisätä seuraavalla diplomikaudella. Jyväskylän seurakunta on Reilun kaupan seurakunta ja kaikki käytössä oleva kahvi ja tee ovat Reilua kauppaa. Myös tulevaisuudessa jatketaan Reilun kaupan seurakuntana.

Lähi- ja luomutuotteita käytetään jonkin verran, esim. marjoja, hedelmiä, puurohiutaleita ja leipää. Lähituotteiden käyttöä rajoittaa kuitenkin hankintasopimus Kuntahankintojen kanssa sekä tuotteiden saatavuus, sopivaa hankintakanavaa ja tavarantoimittajaa ei ole löytynyt. Tulevalla diplomikaudella lähi- ja luomutuotteiden hankintaa ja käyttöä tulee entisestään kehittää. Vuonna 2020 kaikki keittiöt liittyvät myös Portaat Luomuun- ohjelmaan.

Kasvisruoan tarjonta on seurakunnassamme lisääntynyt. Kaikissa ruokailuissa on aina kasvisruokavaihtoehto ja välillä tarjolla on vain kasvispainotteista ruokaa, kuten kasvissosekeittoa tai kasvispizzaa. Myös pääosa kokoustarjoiluista on täysin lihattomia. Rippileireillä on myös aina vähintään yksi kasvisruokapäivä viikossa. Muutenkin seurakunnan joukkoruokailuissa tarjotaan terveellistä ja ravitsemussuosittelun mukaista ruokaa.

Hävikkiruuan syntymistä pyritään ehkäisemään tarkalla suunnittelulla ja ruokailijoiden määrän selvittämisellä etukäteen. Myös kerhoissa ja rippikouluissa kiinnitetään huomiota hävikkiruuan syntyyn ja pyritään puuttumaan ja ehkäisemään sitä, esimerkiksi ohjeistamalla vanhempia laittamaan lapsille vain pienet eväät mukaan kerhoon.

Diakoniatyön kautta asiakkaille jaetaan seurakunnan ylijäämäruokaa. Myös tyhjiä ruokapakkauksia hyödynnetään esimerkiksi ruuan säilytyksessä ja kuljetuksessa sekä varhaiskasvatuksen askarteluissa.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Ruokahuollon ympäristöselvityksen päivittäminen	Päivitetään yhdessä ruokapalvelun kanssa.	Vuonna 2021	Emännät Ruoka ja keittiöt osa-alueen ympäristövastaava
Lähi- ja luomutuotteiden käyttö	Käytetään mahdollisimman paljon lähi- ja luomutuotteita ja yritetään löytää sopiva hankintakanava ja tavarantoimittaja lähituotteille. Kaikki keittiöt liittyvät Portaat Luomuun – ohjelmaan.	Tuleva diplomikausi Vuosi 2020	Ruokapalvelu
Ympäristömerkittyjen tuotteiden käyttö	Keittiöissä käytetään ympäristömerkittyjä tuotteita.	Jatkuva	Ruokapalvelu
Reilun kaupan tuotteiden käyttö	Jatketaan Reilun kaupan seurakuntana ja käytetään pelkästään reilun kaupan kahvia ja teetä sekä mahdollisuuksien mukaan myös muita reilun kaupan tuotteita. Laitetaan esille Reilun kaupan pöytäesitteitä.	Jatkuva / Tuleva diplomikausi	Aluseurakunnat Kaikki työalat
Ravitsemussuositusten noudattaminen	Joukkoruokailut ja kokoustarjoilut suunnitellaan ravitsemussuositusten perusteella.	Jatkuva	Ruokapalvelu
Kasvisruoan käyttö tarjoiluissa	Tarjotaan kasvisruokaa kaikissa ruokatarjoiluissa. Jatketaan rippikouluissa kasvisruokapäivän viettämistä.	Jatkuva / Tuleva diplomikausi	Ruokapalvelu Rippikoulutyö
Ruokahävikin torjuminen	Pyritään hyvällä suunnittelulla ja ohjeistuksella mahdollisimman pieneen ruokahävikkiin. Hyödynnetään	Jatkuva	Ruokapalvelu Emännät Diakoniatyö Varhaiskasvatus Rippikoulutyö

	<p>mahdollinen hävikkiruoka esim. diakoniatyön kautta.</p> <p>Kiinnitetään huomiota ruokahävikkiin leireillä ja kerhoissa.</p>		
--	--	--	--

10. TOIMISTOT

Toimistojen ympäristöselvitys päivitettiin keväällä 2020 kyselytutkimuksella. Kyselyssä tiedusteltiin esimerkiksi erilaisia työtapoja ja tottumuksia. Kyselyn ja aluseurakuntien haastatteluiden perusteella toimistojen energiasäästöön kiinnitetään jo hyvin huomiota esimerkiksi sammuttamalla valot ja tietokoneet, kun poistutaan töistä. Seurakunnalla on myös oma energiansäästöopas, jota on jaettu kaikille työntekijöille eri toimipisteisiin. Opas on saatavilla myös Jyväskylän seurakunnan intrasta ja kotisivuilta.

Toimistoissa on käytössä ympäristömerkittyjä tuotteita kuten erilaisia paperitarvikkeita ja kirjoitusvälineitä. Toimistotarvikkeet tilataan Staples Finland Oy:ltä ja ympäristöystävällisiä toimistotarvikkeita on siellä hyvin saatavilla. Käytössä olevat tietokoneet ovat leasing-laitteita ja ne vaihdetaan neljän vuoden välein. Laitehankinnoissa huomioidaan myös ympäristöstandardit ja energiaa säästävät tekniikat.

Myös kopiopaperi on ympäristöystävällistä ja täyttää EU-ympäristömerkin ja Pohjoismaisen ympäristömerkin vaatimukset. Uusiopaperia tai muita uusiotuotteita ei ole kuitenkaan käytössä. Niiden käyttöä on hyvä lisätä tulevilla diplomikaudella.

Paperinkulutus on vähentynyt seurakunnassamme. Työntekijät ovat vähentäneet sitä tietoisesti ja samalla on siirrytty käyttämään erilaisia sähköisiä järjestelmiä. Seurakunnan järjestämille leireille ja retkille on ilmoitauduttu sähköisesti, kokousaineistot välitetään sähköisesti ja arkistoidaan asiakirjahallintajärjestelmään. Tiedottaminen ja viestintä tapahtuvat myös verkkosivujen, sähköpostin ja sosiaalisen median kanavien kautta.

Yksittäisistä tulostimista on siirrytty yhteisiin monitoimilaitteisiin, mikä pienentää myös energiankulutusta. Laitteissa on käytössä oletuksena kaksipuoleinen ja mustavalkoinen tulostus sekä turvatulostus, jolloin turhilta virhetulosteilta vältytään. Vuonna 2019 on siirrytty Microsoft Teams- ohjelman käyttöön, jolloin verkkoneuvotteluiden määrä on lisääntynyt, eikä fyysisesti enää tarvitse olla paikalla joka kokouksessa. Tällöin säästyy myös aikaa, matkakustannuksia ja vältytään liikennepäästöiltä.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Toimistojen ympäristöselvityksen päivittäminen	Päivitetty 2020.	2024-2025	Toimistojen ympäristövastaava
Paperinkulutuksen vähentäminen	Harkitusti tulostaminen, Tärkeiden asioiden tallennus tietokoneelle. Sähköisiin järjestelmiin siirtyminen. Paperittomat kokoukset	Jatkuva	Kaikki työntekijät Hallinto Tietohallinto

	Tiedottamisen hoitaminen sähköisesti (sähköposti, verkkosivut, sosiaalinen media). Sähköiset ajanvarauspalvelut Oletuksena monitoimilaitteissa mustavalko-, kaksipuoleinen- ja turvatulostus.		
Energiankulutuksen vähentäminen	Valot sammutetaan, kun poistutaan yli 10 minuutiksi työpisteeltä. Tietokoneet ja näytöt suljetaan yöksi. Tulostamisen keskittäminen, jotta kone ei lämpene montaa kertaa päivässä lepotilasta aktiivitilaan. Led- lamput Henkilökohtaisista tulostimista yhteisiin monitoimilaitteisiin siirtyminen.	Jatkuva / tuleva diplomikausi	Kaikki työntekijät Hankinnoista vastaavat henkilöt Talouspäällikkö Tietohallintopäällikkö
Ympäristömerkityt toimistotarvikkeet ja it-laitteet	Pyritään hankkimaan ympäristömerkittyjä toimistotarvikkeita.	Tuleva diplomikausi	Hankinnoista vastaavat henkilöt
	Käytetään ympäristömerkittyä kopiopaperia.	Jatkuva	Hankinnoista vastaavat henkilöt
	Lisätään uusiotuotteiden käyttöä ja hankitaan mahdollisuuksien mukaan myös uusiopaperia kopiopaperiksi.	Tuleva diplomikausi	Hankinnoista vastaavat henkilöt
	Käytetään leasing-laitteita(esim. tietokoneet) sekä ympäristöstandardit ja energiaa säästävät tekniikat huomioivia laitteita.	Jatkuva	Hankinnoista vastaavat henkilöt Talouspäällikkö Tietohallintopäällikkö

11. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET

Hautausmaiden kaksi erillistä ympäristöselvitystä on päivitetty 2020. Nämä selvitykset kootaan yhdeksi yhtenäiseksi selvitykseksi vuosien 2021-2022 aikana, jolloin hautausmaille valmistuu myös hoitosuunnitelmat.

Hautausmaiden hoidossa huomioidaan ympäristöasiat. Hautausmailla sadetetaan vain tarvittaessa ja yöaikaan, jolloin vesi imeytyy paremmin kasvien käyttöön. Veden tarvetta seurataan myös tarkasti isoimmilla hautausmailla työnjohtajien toimesta.

Lannoitteina käytetään hitaasti liukenevia kukka- ja nurmikkolannoitteita. Yksi lannoituskerta kukkapesään antaa tarvittavan ravinnemäärän koko kesäksi eikä ravinnehuuhtoutumia tällöin synny. Kesäkukkien vaihtoehtona on myös perennaohito, lajikkeena käytetään Hosta- kuunilijaa. Vanhan hautausmaan sankarihaudoilla on myös perennaistutukset, mikä vähentää osaltaan kasteluntarvetta.

Hautausmailla käytettävät torjunta-aineet ovat luonnonmukaisia ja härmän torjuntaan käytetään vain ennaltaehkäisevää ruokasooda/ mäntyliuosta. Hautausmaiden työkoneet ovat mahdollisimman vähäpäästöisiä ja ne huolletaan säännöllisesti. Pienkoneissa käytetään myös pääasiassa pienkonebenssiiniä polttoaineena. Hautausmaiden jäteasiat on käsitelty jo jätehuolto-osiossa (6).

Hautausmailla on myös luonnonmukaisesti hoidettua aluetta. Tikkakosken hautausmaalla on metsähautausmaa, jossa kunta laitetaan takaisin haudan päälle. Osa Korpilahden kirkonmäestä on myös luonnonmukaisesti hoidettua aluetta ja siellä on lampaat laiduntaneet pientä metsäniittyä kesällä 2019-2020. Mäntykankaan hautausmaalla on myös luonnontilaisia puistometsäalueita.

Korpilahden kirkon pihalle on tehty luontokartoitus sekä Vanhalle hautausmaalle on laadittu laaja ympäristöselvitys, jossa kartoitettiin puiden ikäluokat ja sen pohjalta entisöitiin lehmuskujannetta ja vanhaa puustoa. Lehmuskuja on valmistunut. Liito-oravaselvityksiä on tehty Vanhalla hautausmaalla ja Mäntykankaan hautausmaalla. Vanhalla hautausmaalla on voitu kaupungin viranomaisen luvalla siirtää kaatuneita puita takana olevalle luonnonsuojelualueelle maatumaan, mikä lisää omalta osaltaan alueen biodiversiteettiä.

Seurakunnan mailla on paljon puistometsiä ja satoja linnunpönttöjä on laitettu esim. leirikeskusten lähimetsiin ja hautausmaille. Hautausmaiden pönttöjen hoidosta huolehtii vuodesta 2020 lähtien hautausmaan työntekijät. Myös haitallisia lupiinia ja kurtulehtiruusu hävitetään hautausmailta ja viheralueilta.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Hautausmaiden ympäristöselvitysten yhtenäistäminen ja hoitosuunnitelmien laadinta	Hautausmaiden hoitosuunnitelmien laadinta.	Vuosien 2021-2022 aikana	Hautaustoimi
Ympäristöasioiden huomioiminen hautausmailla ja hoito-ohjeissa	Vedenkulutuksen vähentäminen entisestään. Hitaasti liukenevien lannoitteiden käyttö. Hiililannoitteen käyttöönotto. Luonnonmukaisten torjunta-aineiden käyttö. Perennojen lisääminen hautausmailla sekä tiedottamisen lisääminen ekologisista valinnoista. Pienkonebenssiinin siirtyminen kaikissa pienkoneissa.	Jatkuva / tuleva diplomikausi	Hautaustoimi

	Ympäristömerkittyjen työkoneiden lisääminen. Akkukäyttöisten pienkoneiden lisääminen.		Hankinnoista vastaavat henkilöt
Luonnonmukaisuuden lisääminen hautausmailla	Luonnonmukaisesti hoidettujen alueiden lisääminen ja ylläpito (Korpilahden kirkonmäki, Tikkakosken metsähautausmaa). Linnunpönttöjen ja liito-oravapönttöjen ylläpito ja lajistoseuranta. Vanhojen puiden jätto luonnonsuojelualueelle lisäämään biodiversiteettiä. Haitallisten kasvien, kuten lupiinin ja kurtullehtiruusun hävittäminen hautausmailta ja viheralueilta.	Jatkuva / tuleva diplomikausi	Kiinteistötoimi Hautaustoimi

12. LEIRI- JA KURSSIKESKUKSET

Seurakunnalla on neljä leirikeskusta Koivuniemi, Vesala, Mutanen ja Sarpatti. Vesalan leirikeskus on tällä hetkellä remontissa ja uusi valmistuu arviolta vuoden 2022 aikana. Seurakunnalle kuuluu myös partiomajoja Tyypylä, Sammalinen ja Syvälahden partiomajat sekä Lehtisaaren kesäkot.

Leirikeskusten ja partiomajojen ympäristöselvitykset on päivitetty keväällä 2020. Ympäristöohjeet laaditaan puolestaan syksyllä 2020. Kun Vesalan leirikeskus on valmistunut, tehdään kaikille leirikeskuksille yhteinen ympäristöohjelma vuosien 2024-2025 aikana. Tällä hetkellä leirikeskusten ympäristöohjelma on yhdistetty koko seurakunnan ympäristöohjelmaan.

Kesäkäytössä olevassa Lehtisaarella ei ole tällä hetkellä viemärointiä, vaan kuivakäymälöiden suotonesteet tuodaan pois saarelta. Tulevalla diplomikaudella Lehtisaaren jätevesiasiat ja muut ympäristöön vaikuttavat asiat tulee ratkaista ympäristöä ja luontoa kunnioittavalla tavalla. Lehtisaari on vilkas kesäkohde, jossa vierailee paljon paikkakuntalaisia saunomassa ja uimassa. Koivuniemen ja Vesalan leirikeskukset kuuluvat kaupungin vesi – ja viemäriverkoston piiriin, Mutanen Kärkisten vesiosuuskuntaan ja Sarpatisissa on oma kaivo ja imeytyskenttä.

Arvokkaita lainmukaisia luontokohteita ei leirikeskusten alueella ole, mutta kaikki leirikeskukset sijaitsevat järvenrantamaisemissa ja Vesalan leirikeskuksen läheisyydessä sijaitsee arvokas kulttuuriperintökohde, Syvälahden perinnetorppatila, josta on tarkoitus luoda seurakuntalaisten virkistys- ja luontokohde sekä ennallistaa torppaa ja pihapiiriä. Kaikkien leirikeskusten alueilla on myös linnunpönttöjä ja luontopolkuja, joita ylläpidetään ja huolletaan säännöllisesti.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Leirikeskusten ympäristöselvitykset ja -ohjeet	Leirikeskusten ja partiomajojen ympäristöselvitysten päivittäminen.	Vuosi 2020	Leirikeskuksista ja partiomajoista vastaavat henkilöt Viestintä

	Leirikeskusten ympäristöohjeiden laatiminen. Kaikille leirikeskuksille yhtenäisen ympäristöohjelman tekeminen ja tarvittaessa myös ympäristöohjeiden päivittäminen.	Vuosi 2020 Tuleva diplomikausi, vuodet 2024-2025	
Jätevedet	Lehtisaaren jätevesiasioiden ratkaiseminen ympäristö- ja luontoarvot huomioon ottaen.	Tuleva diplomikausi	Kiinteistötoimi
Leirikeskusten luonto- ja virkistysarvojen ylläpito ja säilyttäminen	Syvälahden perinnetorppatilan kunnostaminen luonto- ja virkistyskohteeksi. Linnunpönttöjen ja luontopolkujen ylläpito ja säännöllinen huolto.	Tulevat diplomikaudet Jatkuva	Kiinteistötoimi Leirikeskuksista vastaavat henkilöt Partiolaiset Ulkopuoliset toimijat

13. METSÄT

Seurakunnan metsäsuunnitelman on laatinut Päijänteen metsänhoitoyhdistys vuosille 2019-2028. Arvokkaat metsäkohteet on seurakunnan mailta kartoitettu 2009 ja 2018, alueet on jätetty jo suunnitteluvaiheessa metsäkuvioiden ulkopuolelle. Metsistä on myös inventoitu uhanalaiset lajit vuonna 2011.

Seurakunnan metsillä on kansainvälinen PEFC- sertifikaatti, joka tarkoittaa, että metsätalous on ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä. Seurakunnan metsät ovat pääasiassa talousmetsiä. Korpilahden Hanslammilla on reilun 5 ha kokoinen METSO- suojelukohde. Tulevan diplomikauden aikana selvitetään Korpilahden Elliniemen 3,6ha kokoisen alueen vapaaehtoinen suojelu. Elliniemessä laiduntaa lampaista järveen rajoittuvalla metsäkaistaleella, joka on vuokrattu yksityiselle toimijalle vuoteen 2025 asti.

Metsähakuissa ja metsähoidon suunnittelussa huomioidaan lintujen pesimäajat, havaitut pesäpuut ja muut suuret puut esim. maisemapuut. Hakkuita ei tehdä pesimäaikaan. Liito-oravien ja suurten petolintujen esiintymistä seurataan sekä luontoarvoiltaan ja lajistoltaan tärkeät kohteet jätetään metsänkäsittelytoimien ulkopuolelle. Suolampien ja arvokkaiden luontokohteiden lähiympäristö rajataan hakkuupalstojen ulkopuolelle. Metsälakia ja luonnonsuojelulakia noudatetaan suunniteltaessa metsänhoitotoimenpiteitä.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Suojellaan tärkeitä luontokohteita	Korpilahden Hanslammin METSO- kohde. Perustetaan Elliniemeen 3,6ha kokoinen suojelualue.	Jatkuva / tuleva diplomikausi	Kiinteistötoimi Ylipuutarhuri
Huomioidaan tärkeitä luontoarvot metsähakkuita ja metsänhoitoa suunniteltaessa	Hakkuita suunniteltaessa huomioidaan lintujen pesimäajat, hakkuut siirretty pois kesäkaudelta sekä säästetään pesimäpuut ja muut suuret puut. Seurataan liito-oravien ja suurten petolintujen esiintymistä. Jätetään luontoarvoiltaan ja lajistoltaan tärkeitä kohteet metsänkäsittelytoimien ulkopuolelle.	Jatkuva	Metsänhoitoyhdistys Ylipuutarhuri
Koulutus metsänhoidon ympäristöasioissa	Osallistutaan metsänhoidon koulutuksiin.	Tuleva diplomikausi	Kiinteistötoimi Ylipuutarhuri
Erirakenteinen metsänhoito	Vähennetään päätehakkuiden osuutta jättämällä osa alueista luonnontilaan.	Jatkuva	Kiinteistötoimi Ylipuutarhuri
Muut metsänhoidolliset toimenpiteet	Osa metsien hakkuutähteistä jätetään maastoon biodiversiteetin lisäämiseksi	Jatkuva	Kiinteistötoimi Ylipuutarhuri
Osallistuva metsäsuunnittelu	Metsäretkien järjestäminen luottamushenkilöille.	Tuleva diplomikausi	Kiinteistötoimi Ylipuutarhuri

14. LIIKENNE

Liikenneselvitys päivitettiin keväällä 2020 kyselytutkimuksella, joka lähetettiin lähes jokaiselle seurakunnan työntekijälle, lukuun ottamatta kausityöntekijöitä, joilla ei ole kirkon sähköpostia. Kyselyssä tiedusteltiin työntekijöiden työmatkoihin käyttämiä liikennevälineitä ja kulkutapoja sekä mahdollisia muutoksia niissä, yhteiskuljetusten järjestämistä esim. leireille sekä miten omalle alueelle pääsee julkisilla kulkuvälineillä ja onko esteettömyys huomioitu tarpeeksi. Kyselyn kattavuus oli 32%.

Seurakunnalla on käytössään 4 autoa. Kaksi autoista on käytössä hautausmailla, yksi emäntäpalveluilla ja yksi leirikeskoksilla. Lisäksi hautausmailla on käytössä myös isoja työkoneita sekä pienempiä

ruohonleikkureita. Kaikkien kulkuneuvojen ja koneiden käyttötunteja seurataan tarkasti ja niiden huollot on myös järjestetty säännöllisesti. Ympäristöominaisuudet huomioidaan koneita ja kulkuvälineitä hankittaessa hankintaohjeiden mukaan. Osassa ruohonleikkureista on ympäristömerkki ja pienkoneissa käytetään pienkonebenssiiniä.

Aina tai useimmiten kimppekyytejä käyttää liikennekyselyn mukaan 35% vastanneista. Joskus niitä sanoo käyttävänsä 28% vastanneista. Kimppekyyteihin kannustetaan ja niitä suositetaan erityisesti, kun mennään tapahtumaan tai siirrytään työpäivän aikana paikasta toiseen.

Työsuhdematkakorttien ja sähköpolkupyörien käyttöä on myös selvitelty. Sähköpolkupyörien hankkimisen esteeksi on noussut niiden säilytys ja huolto. Osassa aluseurakunnista on tarkoitus selvittää sähköpolkupyörien hankintaa. Seurakunta osallistuu myös vuonna 2020 kilometrikisaan, joka kannustaa polkemaan mahdollisimman paljon kilometrejä seurakunnan yhteisessä joukkueessa. Seurakunnassa liikutaan jo paljon työmatkoja polkupyörällä.

Työmatkaliikkuminen on vuonna 2020 vähentynyt verkkoneuvotteluiden lisääntymisen ja etätömahdollisuuden käyttöönoton myötä. Taloudellisen ajotavan eco driving- koulutusta järjestetään myös tulevilla diplomikaudella. Työhön liittyvät virkamatkat pyritään hoitamaan ensisijaisesti junalla.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Liikenteen ympäristöselvitys	Päivitetty 2020.	Päivitys 2025	Liikenteen ympäristövastaava
Ajoneuvojen energiankulutus ja huolto	Ajoneuvojen ja koneiden käyttötunteja seurataan ja ne huolletaan säännöllisesti.	Jatkuva	Hautausmaan työnjohto Emäntäpalvelu Leirikeskukset
Liikenteen polttoainepäästöjen vähentäminen	Järjestetään taloudellisen ajotavan koulutusta työntekijöille.	2023	Ympäristövastaavat
	Työkoneita ja ajoneuvoja hankittaessa huomioidaan ympäristönäkökulmat ja vähäpäästöisyys. Lisätään esimerkiksi ympäristömerkittyjen työkoneiden määrää.	Jatkuva	Hautausmaan työnjohto Talouspäällikkö
	Siirrytään pienkonebenssiiniin kaikissa pienkoneissa (lisätään akkukäyttöisten pienkoneiden osuutta).	Tuleva diplomikausi	Hautausmaan työnjohto
	Kannustetaan kimppekyyteihin ja työmatkapyöräilyyn kaikkia työntekijöitä.	Jatkuva / tuleva diplomikausi	Esimiehet Johto

	Osallistutaan seuraavana vuonna myös Kilometrikisaan ja selvitetään polkupyörien säilytystä työyksiköissä.	2021-2025	Ympäristövastaavat
	Aloitetaan sähköpolkupyörien pilottikokeilu.	Tuleva diplomikausi	Alue seurakunta
	Kirkkojen alttarikukat noudetaan keskitetysti. Kuriiriposti kuljettaa sisäisen postin eri toimipisteiden välillä.	Jatkuva	Hallintojohtaja Talouspäällikkö
	Jatketaan verkkoneuvotteluita ja etätömahdollisuutta. Jatketaan jumalanpalvelusten verkkostriimauksia.	Jatkuva	Johto Esimiehet Viestintä IT-palvelut
	Retket ja leirit pyritään järjestämään lähialueilla.	Jatkuva	Alue seurakunnat Työyksiköt
	Käytetään junaa ensisijaisena liikumisvälineenä virkamatkoilla.	Jatkuva	Johto Kaikki työntekijät

3. YMPÄRISTÖDIPLOMIN HAKUPROSESSI JA JÄRJESTELMÄN HALLINTA	Toimielin/ Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
3.1 Kirkkoneuvosto käynnistää ympäristödiplomin hakuprosessin ja asettaa valmistelevan työryhmän.	Hallintojohtaja Kirkkoneuvosto	2019	Kyllä
3.2 Seurakunnan toiminnoista tehdään sisäinen ympäristökatselmus.	Ympäristötyöryhmä, Ympäristövastaavat	2020	Kyllä, ympäristötyön projektihenkilö Sanna Rintakumpu laati raportin keväällä 2020
3.3 Ympäristökatselmuksessa ilmenneiden ongelmien ratkaisemiseksi asetetaan tavoitteet ympäristöohjelmassa.	Ympäristötyöryhmä	2020	Kyllä Ympäristöohjelma laadittu kesällä 2020
3.4 Ympäristöohjelman toteutumisen seuranta.	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat	Vuosittain	Kyllä
3.5 Kirkkoneuvosto hyväksyy ympäristöohjelman	Hallintojohtaja Kirkkoneuvosto	7.10.2020	
3.6. Kirkkoneuvosto valitsee seurakunnan ympäristövastaavat ja -työryhmän.	Hallintojohtaja Kirkkoherra Kirkkoneuvosto	2019	Kyllä, kirkkoneuvosto valitsee kaksi luottamushenkilöä kokoseurakunnalliseen ympäristötyöryhmään. Kirkkoherra ja Hallintojohtaja nimeävät omien työyksiköidensä ympäristövastaavat ja -edustajat
3.7 Seurakunnan työntekijöille järjestetään ympäristökoulutusta.	Ympäristötyöryhmä	Vuosittain	Kyllä
3.8. Pisteiden laskeminen ja tarkistustaulukon täyttäminen.	Ylipuutarhuri Ympäristötyön projektihenkilö	2020	Kyllä 10.6.2020 ympäristövastaavat
3.9 Tuomiokapitulin nimeämät audittoijat tarkastavat seurakunnan ympäristöjärjestelmän.	Audittoijat	Syysy 2020	

Lisätoimenpiteet	Toimielin/ Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
3.11 Tehtävälueille ja alue seurakuntiin nimetään ympäristövastaavat.	Aluekappalaiset Kirkkoherra Hallintojohtaja	2023 (valinta 2022 syysy)	Seurakuntaan valitaan 4 ympäristövastaavaa ja alue seurakuntiin

			ympäristötyöryhmät toimikaudeksi
3.12 Työntekijöille annetaan lisäkoulutusta ympäristöasioista.	Ympäristötyöryhmä	Jatkuva	Kyllä: oppaat, julisteet, ympäristökirjeet, intrassa ja kotisivuilla ympäristöasiat, sähköinen ympäristökanava, työyhteisöpäivä
3.13 Ympäristöjärjestelmästä ja seurakunnan ympäristötoiminnasta tiedotetaan julkisuudessa.	Ympäristötyöryhmä Viestintä	Jatkuva	Kyllä: Seurakunnan kotisivut, Henki ja Elämä- lehti, sosiaalinen media, perustuen viestintäsuunnitelma an
3.14 Oma väliauditointi.	Ympäristövastaavat Aluseurakunnat Kaikki työyksiköt	Vuosittain	Tehdään vuosittain
3.15 Muut toimenpiteet:			
Ympäristöasennekysely	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat	2022	Toteutetaan vuonna 2022 kaikille työntekijöille
viestintäsuunnitelma koulutussuunnitelma	Ympäristötyöryhmä Viestintä	Vuosittain	Kyllä vuosittain
Sähköinen ympäristökanava	Ympäristövastaavat Ylipuutarhuri	2020-	Kyllä vuodesta 2020 eteenpäin käytössä
Sähköinen kokoustekniikka	IT-aluekeskus	2019-	Kyllä vuodesta 2019 eteenpäin käytössä
Ympäristövastaavat aluseurakuntien ympäristötyöryhmien kokouksissa, Ympäristötyöryhmä tiedottajana aluseurakuntiin ja työyksiköihin	Ympäristötyöryhmä	Vuosittain	Kyllä, käytössä
Ympäristöohjelman tiivistelmä	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Viestintä	2022	Laaditaan tulevan diplomikauden aikana

4. TALOUDEN JA TOIMINNAN SUUNNITTELU	Toimielin/ Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			

4.1 Ympäristötavoitteet kirjataan talous- ja toimintasuunnitelmaan ja niiden toteutumisen raportointi on järjestetty.	Johtavat viranhaltijat	Jatkuva	Kyllä, Tavoitteet ovat TTS:ssa ja ne raportoidaan tilinpäätöksen yhteydessä
4.2 Hankinnoista tehdään ympäristöselvitys ja hankintaohjeissa ja tarjouspyynnöissä huomioidaan tuotteiden ympäristövaikutukset.	Taluspäällikkö	Jatkuva	Kyllä, hankintaohjeeseen on kirjattu ja hankinnat kilpailutettu
4.3 Sijoituksissa noudatetaan kirkon vastuullisen sijoittamisen periaatteita.	Hallintojohtaja Taluspäällikkö	Jatkuva	Kyllä, sijoitussuunnitelma pitää sisällään vastuullisen sijoittamisen periaatteet
4.4 Otettu käyttöön hiililaskuri	Ympäristötyöryhmä		Hiililaskuri otetaan käyttöön, kun laskurin ohjelmisto on toimintakunnossa

Lisätoimenpiteet	Toimielin/ Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
4.5 Sijoituksia vastuullisissa sijoitusrahastoissa.	Hallintojohtaja Taluspäällikkö	jatkuva	Seurakunnan sijoituskohteet ovat vastuullista sijoitustoimintaa edistävän Finsif:in jäseniä
4.6 Budjettivaroja ohjataan kansainväliseen diakoniaan ja lähetystyöhön keskimääräistä enemmän.	Hallintojohtaja Taluspäällikkö	Vuosittain	Kyllä, tavoitteena vuosittain yli 3%
4.7 Seurakunnassa käytetään paljon ympäristömerkittyjä tuotteita.	Hankinnoista vastaavat henkilöt Kaikki aluseurakunnat ja työyksiköt	Jatkuva	Yli 15 tuotetta käytössä, esim. siivousaineissa, käsisaippuoissa ja paperituotteissa
4.8 Ympäristövaikutuksia seurataan ympäristöindikaattorien avulla.	Ympäristövastaavat	Tuleva diplomikausi	Uusiksi indikaattoreiksi valitaan sähkö, vesi ja öljy
4.9 Hiilidioksidipäästöjen vähentäminen ja kompensointi	Ylipuutarhuri Kiinteistöpäällikkö	Jatkuva	Seurakunnan metsäomistus kompensoi CO ₂ -päästöjä, metsien

			lannoitus 2020- hiilinielujen lisäämiseksi, Hiilineutraali jätehuolto 2019-
4.10 Muut toimenpiteet			

5. YMPÄRISTÖKASVATUS	Toimielin/ vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
5.1 Seurakunnalla on ympäristökasvatussuunnitelma.	Ympäristötyöryhmä Yhteinen seurakuntatyö (YST) Toiminnallinen johtoryhmä (TOJO)	Laadittu 2015, päivitetään 2021	Kyllä
5.2 Ympäristövastuu on esillä Luomakunnan sunnuntaina ja jumalanpalveluksissa.	Aluekappalaiset Alue seurakunnat Yhteinen seurakuntatyö (YST)	Jatkuva	Kyllä, Luomakunnan sunnuntaita vietetään kaikissa alue seurakunnissa ja Taulumäen kirkossa
5.3 Ympäristökasvatusta toteutetaan vähintään kolmessa hengellisen työn muodossa.	Kaikki työalat	Jatkuva	Kyllä, toteutuu kaikilla työaloilla

Lisätoimenpiteet	Toimielin vastuuhlö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
5.4 Seurakunta järjestää ympäristöaiheisia erityisjumalanpalveluksia.	Aluekappalaiset Alue seurakunnat Ympäristötyöryhmä	Vuosittain	Jokainen alue seurakunta järjestää vähintään yhden ympäristöaiheisen erityisjumalanpalveluksen, esim. Earth hour-messu, pyöräilypyhiinvaellus
5.5 Seurakunta järjestää ympäristötapahtumia	Alue seurakunnat Alueelliset ympäristötyöryhmät Ympäristötyöryhmä	Vuosittain	Jokainen alue seurakunta järjestää vähintään yhden ympäristöaiheisen tapahtuman, esim. linnunpönttötalkoot, kierrätystapahtumat

5.6 Hiljaisuuden paikaksi rauhoitettu luontokohde	Kiinteistöpäällikkö Hautustoimen- päällikkö	Jatkuva	Kyllä, Lehtisaari, Koivuniemen leirikeskus ja Mäntykankaan hautausmaalla hietakehto
5.7 Seurakunta tekee yhteistyötä eri tahojen kanssa ympäristöasioissa.	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Kaikki työntekijät	Jatkuva	Kyllä, esim. Japa ry, Reilu kauppa, ELY-keskus, WWF, Luonto-Liitto, partiolaiset
5.8 Ympäristökasvatuksessa on otettu käyttöön välillisen vaikuttamisen menetelmät	Ympäristötyöryhmä Alue seurakunnat Viestintä Kirkkoherra	Jatkuva	Kyllä, HE-lehti, sisäinen sähköinen kanava, intranetin ja seurakunnan kotisivujen ympäristöasiat, Seurakunnan somessa myös ympäristöasiaa, rastiradat alue seurakunnissa
5.9 Muut toimenpiteet:	Ympäristötyöryhmä Viestintä Aluekappalaiset	Jatkuva	Kyllä, ympäristöaiheiset oppaat ja julisteet sähköisesti jaossa, ympäristöaiheiset lehtihaastattelut HE-lehdessä, lähetystyössä tiedotetaan globaalista ympäristövastuusta.

6. JÄTEHUOLTO	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
6.1 Seurakunnan toiminnoista tehdään jätehuoltoselvitys.	Ympäristötyöryhmä Jätehuollon ympäristövastaava	Päivitetty 2020	Kyllä, jätehuoltoselvitys päivitetty 2020
6.2 Jätehuoltosuunnitelmassa esitetään tavoitteet ja keinot jätteen määrän vähentämiseksi ja hyötyjätteen keräyksen tehostamiseksi.	Kiinteistötoimi Hautustoimen- päällikkö	Hautausmai- den jätehuolto- suunnitelma päivitetty 2019, Laajempi	Kyllä

		suunnitelma päivitetään 2021-2022	
6.3 Hyötyjätteiden keräys on järjestetty kunnan jätehuoltomääräysten mukaisesti.	Kiinteistötoimi	Jatkuva	Kyllä, noudatetaan Jyväskylän kaupungin 1.4.2020 voimaan tulleita jätehuoltomääräyksiä
6.4 Vaarallisten jätteiden käsittely on järjestetty lain ja kunnan jätehuoltomääräysten mukaisesti.	Kiinteistötoimi Hautustoimi Vastuuhenkilöt	Jatkuva	Kyllä, Ongelmajätekontti Mäntykankaan hautausmaalla ja ulkoiset palveluntuottajat toimittavat työssään syntyvän vaarallisen jätteen pois kiinteistöiltä
6.5 Biojätteen erilliskeräys tai kompostointi on järjestetty kunnan jätehuoltomääräysten mukaisesti. Viheralueilta syntyvä puutarhajäte kompostoidaan.	Hautustoimi Kiinteistötoimi Lehtisaaren työntekijät Partiolaiset	Jatkuva	Kyllä, biojäte erillis-kerätään. Mäntykankaan hautausmaalla kompostoidaan puutarhajäte ja Lehtisaassa bio- ja haravointijäte. Partiomajoilla myös biojätteen kompostointia
6.6 Kaatopaikkajätteen määrää seurataan.	Kiinteistötoimi Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat	Jatkuva	Kyllä, Tiedot siirtyvät Lassila & Tikanojan ympäristönettiin. Enää ei synny kaatopaikkajätettä
6.7 Hautakynttilä- ja kukkalaitteiden määrän vähentämiseen on ryhdytty.	Hautustoimi	Jatkuva	Kyllä, Ohjeistettu työntekijöitä ja omaisia lehtiartikkelit aiheesta

Lisätoimenpiteet	Toimielin vastuuhenkilö	Tavoite-aikataulu	Perustelut
6.8 Hyötyjätteiden keräys on järjestetty kattavammin kuin jätehuoltomääräyksissä edellytetään.			
	Kiinteistötoimi Hautaustoimi vastuuhenkilöt	Jatkuva	Ongelmajätteille on yhteinen jätekontti sijoitettuna Mäntykankaan hautausmaalle
	Alue seurakunnat Alueelliset ympäristöryhmät	Jatkuva	Alue seurakuntien kirpputorit, vaatteiden ja lelujen vaihtotapahtumat, lahjoitusvaatteiden jako
	Hautaustoimi Kiinteistötoimi	Jatkuva	Puutarhajäte kompostoidaan Mäntykankaan hautausmaalla ja hautausmaiden kuivajäte menee energiajakeena polttoon
	Kiinteistötoimi Kaikki työntekijät	Vuodesta 2021 eteenpäin	Muovinkeräys aloitetaan Jyväskylässä vuonna 2021. Tällä hetkellä sitä kerätään jo muutamassa kiinteistössä vapaaehtoisesti
6.9 Kertakäyttöt tuotteita on vaihdettu kestäviin.	Emäntäpalvelu Hautaustoimi Kiinteistötoimi	Jatkuva	Kertakäyttöasteioista on luovuttu Kesäkukkien muovikannot palautetaan puutarhoille Käsipyyhepaperit korvataan kankaisilla pyyherullilla

6.10 Kaatopaikkajätteen määrä on vähentynyt			
	Suntiot Vahtimestarit Leiriohjaajat Emännät	Vuodesta 2021 eteenpäin	Seurataan jätteiden lajittelun toimivuutta ja jäteastioiden täyttöastetta
	Suntiot vahtimestarit Ympäristövastaavat Ympäristötyöryhmä Viestintä	Vuodesta 2021 eteenpäin	Tarkistetaan, että kaikissa tiloissa ulkona ja sisällä on jätteenkeräysastiat kaikille jätejakeille ja ne on nimetty selkeästi. Tarvittaessa hankitaan niitä lisää toimipisteisiin. Yhtenäiset lajitteluohjeet jätekatoksiin
	Hautaus toimi	Jatkuva Vuosi 2021	Hautausmailla kukkalaitteet kierrätetään puutarhajätteeseen ja energiajätteeseen Hautausmailla työkalu hautakenttien metallikansien irrotukseen Hautausmailla yhteneväiset lajitteluohjeet
	Varhaiskasvatus Diakoniatyö Vahtimestarit Suntiot	Jatkuva	Kierrätystuotteiden, erilaisten ruokapakkausten ja kynttilänpätkien käyttäminen askartelussa
	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat Kiinteistötoimi	Vuodesta 2021 eteenpäin	Järjestetään eri kiinteistöjen jättemäärätietojen hankkiminen ja seuraaminen toimivaksi
6.11 Bio- ja käymäläjätteet kompostoidaan omatoimisesti.	Kiinteistötoimi Lehtisaaren työntekijät	Jatkuva	Lehtisaarella biojäte kompostoidaan. Sammalisen

	Partiolaiset		partiomajalla ja Sarpatin leirikeskuksessa on kompostoivat käymälät
6.12 Hautausmaalla on järjestetty omaisille hyötyjätteiden lajittelupisteet.	Hautausoimi	Jatkuva	Hautausmailla on puutarhajätteen, kuivajätteen, metallin ja muovikynttilöiden (talvella) jättepisteet
6.13 Muut toimenpiteet jätehuollon tehostamiseksi.	Hautausoimi Kiinteistöoimi Kaikki työntekijät, Ympäristövastaavat	Jatkuva 2020-2021	Pihataankoita järjestetään kirkkoilla ja hautausmailla keväisin ja syksyisin Hautausmailla risut, pensaiden oksat ja latvukset haketetaan kompostin joukkoon Jäteastiasuojien uusimista jatketaan Hiilineutraali jätehuolto Jätehuoltodiplomin suorittaminen Lassila&Tikanojan verkkosivuilla

7. SIIVOUS	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
7.1 Seurakunnan siivoustoiminnoista tehdään ympäristöselvitys.	Siivousalan palveluntuottajat Siivouksen ympäristövastaava	Laadittu 2015, päivitetään 2021-2022	Kyllä
7.2 Hankinnoissa on yhtenä kriteerinä tuotteiden ympäristöystävällisyys	Taluspäällikkö	Jatkuva	Kyllä, vuoden 2019 siivouskilpailutuksessa yhdeksi ehdoksi määriteltiin siivousaineiden ympäristöystävällisyys. Myös hankintaohjeissa on yhtenä kriteerinä ympäristönäkökulmien huomioon ottaminen.

Lisätoimenpiteet	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
7.3 Henkilökunnan koulutuksessa on otettu ympäristöasiat huomioon	Siivousalan palveluntuottajat Suntiot Vahtimestarit	Jatkuva	Ympäristöasioiden huomioiminen siivoojien perehdyttämisessä ja koulutuksessa. Suntioilla on ammattitutkinto
7.4 Haitallisia aineita on vaihdettu turvallisempiin.	Kiinteistötoimi Siivousalan palveluntuottajat Emäntäpalvelu Suntiot Vahtimestarit	Jatkuva	Yleisimmät siivousaineet ovat ympäristöystävällisiä ja säännöllinen ylläpitosiivous edesauttaa miedomprien siivousaineiden käyttöä
7.5 Siivouksessa käytetään ympäristöä säästäviä tuotteita.	Kiinteistötoimi Siivousalan palveluntuottajat Emäntäpalvelu Suntiot Vahtimestarit	Jatkuva	Osa pesuaineista on jätetty kokonaan pois mikrokuituliinojen ja koston pyyhinnän ansioista Soodapuhdistus käytössä Kiinnitetty huomiota aineiden pienempään annosteluun ja veden määrään siivouspyyhkeissä värikoodit
7.6 Muut toimenpiteet	Kiinteistötoimi Emäntäpalvelu Siivousalan palveluntuottajat	Jatkuva	Isot pakkauskoot ja keskitetty toimitus siivoustuotteilla Kankaiset pyyherullat käytössä

8. ENERGIA JA RAKENTAMINEN	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
8.1 Rakentamisen ja maankäytön suunnittelussa noudatetaan rakennuslain, metsälain, luonnonsuojelulain ja muiden lakien ympäristösäädöksiä.	Kiinteistötoimi Hautaustoimi	Jatkuva	Kyllä, Kiinteistö ja hautaustoimen johtokunta huomioi säädökset rakentamisessa ja päätöksiä tehdessä.

8.2 Seurakunta huolehtii kulttuuriperintöomaisuuden suojelusta	Kiinteistötoimi Hautustoimi	Jatkuva	Kyllä
8.3 Uudis- ja korjausrakentamisessa huomioidaan ympäristökriteerit.	Kiinteistötoimi	Jatkuva	Kyllä, ympäristökriteerit huomioidaan ja noudatetaan myös Terve Talo - ja P1-luokkien puhtauskriteerejä
8.4 Energian ja veden kulutuksen säännöllinen seuranta on järjestetty.	Kiinteistötoimi Ulkoisen palveluntuottaja	Jatkuva	Kyllä, veden, öljyn, sähkön ja kaukolämmön tiedot tallennetaan säännöllisesti EnerKey-ohjelmaan sekä veden- ja sähkönkulutusta seurataan säännöllisesti
8.5 Seurakunnan kiinteistöissä on tehty energiakatselmus tai vastaava kuntokartoitus	Kiinteistötoimi	Jatkuva	Kyllä, Kiinteistöjen kuntoa seurataan tekemällä kuntokartoituksia ja etäenergiakatselmuksia sekä laaditaan energiatodistuksia perus- ja uudisrakennuskohteisiin
8.6 Kiinteistöhoitoon on nimetty energiavastuuhenkilö	Kiinteistötoimi	Jatkuva	Kyllä, ulkopuolinen energiavastuuhenkilö K2 Turvapalvelut Oy,
8.7 Säästävästä energiankäytöstä annetaan ohjeet ja koulutusta henkilöstölle.	Ympäristötyöryhmä Ympäristövastaavat	Jatkuva	Kyllä, Opastusta ja ohjeistusta säästävästä energiankäytöstä kaikille työntekijöille ympäristökirjeissä, energiansäästöpöytäkirjoissa sekä energiajulisteen muodossa. Ympäristötyöryhmässä energia-asioiden läpikäyminen vuosittain

Lisätoimenpiteet	Toimielin vastuuhenkilö	Tavoite-aikataulu	Perustelut
8.8 Seurakunta toteuttaa ekologisia rakennushankkeita ja investointeja	Kiinteistötoimi	Jatkuva	Kyllä, Vesalan leirikeskus remontoidaan ekologiset seikat huomioon ottaen. Seurakunnassa toteutetaan myös korjausrakentamista ja Terve Talo-kriteerejä
8.9 Sähkön, lämmön ja veden ominaiskulutus vähenee vuositasolla	Kiinteistötoimi Ympäristövastaavat	Tuleva diplomikausi	Sähkön, lämmön ja veden ominaiskulutuksien laskeminen tärkeimmistä kohteista
8.10 Seurakunta käyttää uusiutuvaa energiaa.	Kiinteistötoimi	Jatkuva	Uusiutuvan energian käyttäminen sähkön ja lämmönlähteenä mahdollisimman kattavasti eri kohteissa
8.11 Seurakunta käyttää ympäristömerkittyä energiaa	Kiinteistötoimi		Seurakunnan käyttämällä energiayhtiöillä ei ole käytössä sertifioitua ekoenergia-merkkiä
8.12 Seurakunta osallistuu energiansäästöviikkoon	Kiinteistötoimi Ympäristövastaavat Viestintä	Jatkuva	Kyllä, HE-lehdessä ja ympäristökirjeissä energiansäästöasiaa energiansäästöviikolla Kiinteistöt mukana Earth hour-tapahtumassa
8.13 Tilojen käyttöastetta on tehostettu.	Kiinteistötoimi Kaikki työntekijät	Jatkuva Vuosi 2020- Tuleva diplomikausi	Tilojen käyttöasteen tehostaminen kiinteistöjä myymällä ja vuokraamalla Kiinteistöstrategian päivittäminen Kiinnitetään huomiota tilojen varaamisen ja todellisen käytön väliseen epäsuhtaan

8.14 Muut energiansäästötoimenpiteet	Kiinteistötoimi	Jatkuva	Ilmanvaihdon suodattimet vaihdetaan kaksi kertaa vuodessa Etävalvomon ja BEM-kiinteistötietojärjestelmän kautta saadaan ajankohtaista tietoa tilojen olosuhteista
	Ympäristötyöryhmä Alue seurakunnat	Vuosi 2020-2021	Energian säästöön liittyvä kilpailu alue seurakunnissa 2020-2021

9. RUOKA JA KEITTIÖT	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
9.1 Ruokahuollosta tehdään ympäristöselvitys	Emännät Ruoka- ja keittiöt osa-alueen ympäristövastaava	Vuosi 2021	Kyllä, Laadittu 2015, päivitetään 2021
9.2 Ympäristömerkittyyä tuotteita valitaan aina kun mahdollista.	Ruokapalvelu	Jatkuva	Kyllä, mm. suodatinpussit, leivinpaperi, vuokapaperit, astianpesuaineet, osa siivousaineista ja lautasliinoista.
9.3 Seurakunnan kahvi- ja teehankinnoista osa on Reilun kaupan tuotteita.	Ruokapalvelu Alue seurakunnat Kaikki työalat	Jatkuva	Kyllä, Jyväskylän seurakunta on Reilun kaupan seurakunta ja käytetään pelkästään Reilun kaupan kahvia ja teetä
9.4 Seurakunnan joukkoruokailussa noudatetaan ravitsemussuositusten tavoitteita	Ruokapalvelu	Jatkuva	Kyllä, joukkoruokailut suunnitellaan ravitsemussuositusten perusteella

Lisätoimenpiteet	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
9.5 Peruselintarvikkeista merkittävä osa on lähituotteita.	Ruokapalvelu	2021-2025	Kyllä, käytetään mahdollisimman paljon lähituotteita. Yritetään löytää sopiva

			hankintakanava ja tavarantoimittaja lähituotteille
9.6 Elintarvikkeista osa on luomutuotteita.	Ruokapalvelu	2021-2025 2020	Kyllä, käytetään mahdollisimman paljon luomutuotteita Kaikki keittiöt Portaat Luomuun- ohjelmaan 2020
9.7 Tarjolla on kasvisruokavaihtoehto.	Ruokapalvelu Rippikoulutyö	Jatkuva	Kyllä, tarjotaan kasvisruokaa kaikissa ruokatarjoiluissa. Jatketaan rippikouluissa kasvisruokapäivän viettämistä.
9.8 Reilun kaupan tuotteita käytetään runsaasti.	Alue seurakunnat Kaikki työalat	Jatkuva	Jyväskylän seurakunta on Reilun kaupan seurakunta. Kahvin ja teen lisäksi käytetään mahdollisuuksien mukaan myös muita Reilun kaupan-tuotteita Pidetään esille Reilun kaupan pöytäesitteitä
9.9 Keittiöhenkilökunnalla on ympäristöpassi.	Ruokapalvelu	Jatkuva	6 henkilöllä on ympäristöpassi
9.10 Muut toimenpiteet			
	Ruokapalvelu Diakoniatyö Rippikoulutyö Varhaiskasvatus	Jatkuva	Ylijäämäruoka jaetaan diakoniatyön kautta Kuivat leivät toimitetaan eläimille Tyhjät kanisterit viedään tuoremehuasemille Ruokahävikkiin kiinnitetään huomiota kerhoissa ja rippikoulussa Ruokapakkauksia hyödynnetään ruuan säilytyksessä ja kuljetuksessa sekä askarteluissa

10. TOIMISTOT	Toimielin Vastuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
10.1 Toimistoissa tehdään ympäristöselvitys.	Ympäristötyöryhmä Toimistojen ympäristövastaava	2024-2025	Kyllä, päivitetty keväällä 2020 kyselytutkimuksella. Uusi päivitys 2024-2025
10.2 Energiätehokkuutta on parannettu muuttamalla käyttötapoja.	Kaikki työntekijät Hankinnoista vastaavat henkilöt Talouspäällikkö Tietohallintopäällikkö	Jatkuva	Kyllä, valojen, tietokoneiden ja näyttöjen sammuttamisella, led-lampuilla Yksittäisistä tulostimista monitoimilaitteisiin siirtymisellä
10.3 Hankintoja tehtäessä ja valmistajia kilpailutettaessa tuotteiden yhtenä valintakriteerinä ovat ympäristöominaisuudet.	Hankinnoista vastaavat henkilöt Talouspäällikkö Tietohallintopäällikkö	Jatkuva	Kyllä, hankintaohjeiden mukaan. esim. ympäristömerkitty kopiopaperi ja toimistotarvikkeet sekä IT-laitteet leasing-laitteita, joissa huomioidaan ympäristöstandardit

Lisätoimenpiteet	Toimielin Vastuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
10.4 Käytössä on uusiopaperia	Hankinnoista vastaavat henkilöt	Tuleva diplomikausi	Lisätään uusiotuotteiden käyttöä ja hankitaan mahdollisuuksien mukaan myös uusiopaperia kopiopaperiksi
10.5 Paperin kulutuksen vähentäminen on tietoinen tavoite	Kaikki työntekijät Hallinto It-aluekeskus	Jatkuva	Harkitusti tulostaminen. Tärkeiden asioiden tallennus tietokoneelle. Sähköisiin järjestelmiin siirtyminen. Paperittomat kokoukset.

			Tiedottamisen hoitaminen sähköisesti. Oletuksena monitoimilaitteissa mustavalko-, kaksipuoleinen- ja turvatulostus.
10.6. Seurakunnan toimistolle on hankittu Green Office-tunnus	Hankinnoista vastaavat henkilöt		Toimistoilla ei ole käytössä Green Office- sertifikaattia
10.7 Muut toimenpiteet			
	It-aluekeskus	Jatkuva	Kopiokoneiden leasing-hankinta on kilpailutettu verkkoneuvotteluiden ja pikaviestintää lisätään Tulostimien ja kopiokoneiden värikasetit kierrätetään ohjeiden mukaisesti

11. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite-aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
11.1 Hautausmaiden ja viheralueiden ympäristövaikutuksista tehdään selvitys.	Hautaustoimi	2021-2022	Kyllä, ympäristöselvitykset yhtenäistetään ja samalla laaditaan hoitosuunnitelma 2021-2022
11.2 Hoito-ohjeissa on otettu huomioon ympäristöasiat.	Hautaustoimi	Jatkuva	Kyllä, hoito-ohjeita uudistetaan tasaisin väliajoin
11.3 Kesäkukkahoidon vaihtoehtona on tarjolla perennahoito	Hautaustoimi Ylipuutarhuri	Jatkuva	Kyllä, kesäkukkien lisäksi on tarjolla perennahoito, Hostakuunliljasuvun lajikkeilla.

Lisätoimenpiteet	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
11.4 Hautausmaiden kulttuurihistorialliset arvot on inventoitu.	Hautaustoimi	Jatkuva	Kyllä, hautausmaiden kulttuurihistorialliset arvot on inventoitu, tiedot löytyvät hautausmaiden ympäristöselvityksestä
11.5 Osa hautausmaasta ja puistoalueesta on luonnonmukaisesti hoidettua aluetta.	Hautaustoimi	Jatkuva	Kyllä, luonnonmukaisesti hoidettuja alueita ylläpidetään ja lisätään. (Korpilahden kirkonmäki, Tikkakosken metsähautausmaa, Mäntykankaan hautausmaan metsäiset alueet)
11.6 Istutuksissa suositaan perennoja kesäkukkien sijaan.	Hautaustoimi Ylipuutarhuri	Jatkuva	Kyllä, perennalajike tarjolla kesäkukkien lisäksi. Vanhan hautausmaan sankarihaudoilla perennaistutukset sekä yleisissä istutuksissa käytetään monivuotisia kasveja tai pensaslajikkeita. Tiedotetaan perennahoidoista ja lisätään niitä entisestään
11.7 Haitallisista torjunta-aineista on luovuttu.	Hautaustoimi	Jatkuva	Kyllä, käytetään vain luonnonmukaisia aineita sekä kuorikatetta ja suodatinkangasta estämään rikkaruohojoen kasvua. Härmän torjuntaan

			ruokasooda/ mäntyluuosta.
11.8 Kasteluveden vähentämiseksi on ryhdytty toimiin.	Hautaus toimi	Jatkuva	Kyllä, Automaattinen sadetusjärjestelmä yöaikaan tapahtuvalle kastelulle, jolloin haihdunta vähäisempää. Vedenkulutusta seurataan työnjohtajien toimesta. Tikkakosken hautausmaalla vesi otetaan joesta. Vähennetään vedenkulutusta entisestään
11.9 Hautausmaalla käytetään vähäpäästöisiä työkoneita.	Hautaus toimi Hankinnoista vastaavat henkilöt	Jatkuva/ tuleva diplomikausi	Siirrytään pienkonebenssiiniin, hankitaan lisää ympäristömerkittyjä koneita ja lisätään akkukäyttöisten pienkoneiden määrää
11.10 Tehty lajistokartoituksia ja kunnostuksia kulttuurihistoriallisesti arvokkaissa kohteissa.	Hautaus toimi	Jatkuva	Kyllä, Korpilahden kirkon pihalle on tehty luontokartoitus sekä Vanhalle hautausmaalle on laadittu laaja ympäristöselvitys, jossa kartoitettiin puiden ikäluokat ja sen pohjalta entisöitiin lehmuskujannetta ja vanhaa puustoa. Lehmuskuja on valmistunut. Liito-oravaselvityksiä on tehty Vanhalla hautausmaalla ja

			imeytyskenttä ja Mutanen kuuluu vesiosuuskuntaan. Lehtisaassa jätevesien käsittely on järjestetty poikkeustoimin.
12.4 Arvokkaat luontokohteet on suojeltu tai luontoarvojen säilyminen on turvattu hoito-ohjeissa.	Kiinteistötoimi	Jatkuva/ tulevat diplomikaudet	Arvokkaita lainmukaisia luontokohteita ei leirikeskusten alueella ole, perinnetorpparitila Syvälahtea kunnostetaan seurakuntalaisten virkistys- ja luontokohteeksi

Lisätoimenpiteet	Toimielin Vastuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
12.5 Alueella on hyvin hoidettuja pesäpönttöjä ja luontopolkuja	Leirikeskuksista vastaavat henkilöt Ulkopuoliset toimijat Partiolaiset	Jatkuva	Pesäpönttöjä on runsaasti. leirikeskuksissa on myös luontopolkuja. Molempia huolletaan ja ylläpidetään säännöllisesti
12.6 Seurakunta on vapaaehtoisesti suojellut arvokkaita rantoja tai muita luontokohteita.	Leirikeskuksista vastaavat henkilöt	Jatkuva	Arvokkaita luontokohteita ei leirikeskusten alueella ole. Rakennusvaiheessa säästetty kauniit luonnonkalliot ja siirtolohkare Koivuniemessä
12.7 Leirikeskukselle on laadittu ympäristöohjeet.	Leirikeskuksista vastaavat henkilöt Viestintä	Vuosi 2020	Laaditaan vuonna 2020
12.8 Muut toimenpiteet	Leirikeskuksista vastaavat henkilöt Kiinteistötoimi	Jatkuva	Koivunimen leirikeskuksessa ja Lehtisaassa on hiljaisuuden paikat niemen kärjessä Leiripaikkojen ylläpitotöissä

			käytetään Työvalmennussäätiö Sovatekin palveluita
--	--	--	---

13. METSÄNHOITO	Toimielin Vastuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
13.1 Seurakunnan metsiä hoidetaan metsälain mukaisesti ja lain luettelemat erityisen tärkeät elinympäristöt on kartoitettu ja säästetty.	Hautaustoimen- päällikkö Metsänhoitoyhdistys Ylipuutarhuri	Jatkuva	Kyllä, Metsänhoitosuunnitelma voimassa 2019-2028, arvokkaat metsäkohteet on rajattu metsäkuvioiden ja hakkuiden ulkopuolelle
13.2 Luonnonsuojelulakien ja -ohjelmien mukaiset kohteet on kartoitettu ja suojeltu tai suojelu pantu vireille.	Hautaustoimen- päällikkö Metsänhoitoyhdistys Ylipuutarhuri	Jatkuva	Kyllä, Korpilahden Hanslammilla on METSO- kohde Liito-oravien esiintymisalueet ja muut luontoarvoilta arvokkaat kohteet jätetty hakkuiden ulkopuolelle
13.3 Seurakunnan metsät on sertifioitu PEFC- tai FSC- järjestelmien mukaan.	Metsänhoitoyhdistys Ylipuutarhuri	Jatkuva	Kyllä, seurakunnan metsillä on PEFC- sertifikaatti

Lisätoimenpiteet	Toimielin Vastuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
13.4 Seurakunnassa toteutetaan osallistuvaa metsäsuunnittelua.	Ylipuutarhuri Kiinteistötoimi	2021-2025	Metsäretkiä järjestetään luottamushenkilöille
13.5 Metsänhoidosta vastaavat ovat saaneet lisäkoulutusta metsänhoidon ympäristöasioista.	Ylipuutarhuri Metsänhoitoyhdistys	Jatkuva/ tuleva diplomikausi	On suoritettu mm. Tikka-tutkinto ja METSO-kohteisiin liittyvää koulutusta. Osallistutaan metsänhoidon koulutuksiin myös

			tulevalla diplomikaudella
13.6 Seurakunta on vapaaehtoisesti rauhoittanut alueitaan luonnonmuistomeriksi tai luonnonsuojelualueeksi.	Kiinteistötoimi Ylipuutarhuri	Tuleva diplomikausi	Perustetaan Elliniemeen 3,6ha kokoinen suojelualue, Metso kohde Korpilahden Hanslampi
13.7 Metsissä on tehty METSO-kartoitus ja kohteita on liitetty METSO-ohjelmaan.	Hautaus-toimen-päällikkö Metsänhoitoyhdistys Ylipuutarhuri	Jatkuva	Kyllä, metsäsuunnitelmassa arvioidaan/tarkastellaan uusia Metso-kohteita
13.8. Seurakunnan metsiä on ilmoitettu WWF:n Perintömetsiksi			Ei ole ilmoitettu
13.9 Metsiä, soita, ketoja tai vastaavia on ryhdytty ennallistamaan luonnontilaan.	Hautaus-toimen-päällikkö Metsänhoitoyhdistys Ylipuutarhuri	Jatkuva	Ei, hakkuiden reuna-alueita ja suolampia on rajattu luonnontilaisiksi.
13.10 Seurakunta on vapaaehtoisesti siirtänyt metsien kesähakkuut lintujen pesimäajan ulkopuolelle.	Hautaus-toimen-päällikkö Metsänhoitoyhdistys Ylipuutarhuri	Jatkuva	Kyllä, hakkuita suunniteltaessa huomioidaan lintujen pesimäajat, hakkuut siirretty pois kesäkaudelta sekä säästetään pesimäpuut ja muut suuret puut
13.11 Metsissä on tehty uhanalaisten lajien täydennysinventointeja.	ELY-keskus Hautaus-toimen-päällikkö Metsänhoitoyhdistys Ylipuutarhuri	Jatkuva	Kyllä, uhanalaiset lajit on inventoitu 2011 Hakkuita suunniteltaessa tehdään maastokartoitus

13.12 Otettu käyttöön erirakenteinen metsänhoito.	Kiinteistötoimi Ylipuutarhuri	Jatkuva	Vähennetään päätehakkuiden osuutta jättämällä osa alueista luonnontilaan
13.13 Muut toimenpiteet:	Ylipuutarhuri Metsänhoitoyhdistys	Jatkuva/ tuleva diplomikausi	Hakkuutähteitä jätetään luontoon Lammaslaidunnus Elliniemellä 2015-2025 Metsien virkistyskäyttöä edistetään. Haukkojen ja pöllöjen pesäpuut säästetään sekä suuria puita jätetään hakkuiden reunaan metsojen ja teerien pesintäalueille.

14. LIIKENNE	Toimielin Vastuuhenkilö	Tavoite- aikataulu	TOTEUTUNUT
MINIMIKRITEERIT			
14.1 Seurakunnan liikenne- ja kuljetuskäytäntöjen ympäristövaikutuksista tehdään selvitys.	Ympäristötyöryhmä Liikenteen ympäristö- vastaava	Päivitetään 2025	Kyllä, liikenneselvitys päivitetty 2020
14.2 Seurakunnan omien ajoneuvojen energiankulutuksen seuranta ja huollot on järjestetty.	Hautausmaan työnjohto Emäntäpalvelu Leirikeskukset	Jatkuva	Kyllä, ajoneuvojen ja koneiden käyttötunteja seurataan ja huollot järjestetään säännöllisesti
14.3 Autoja ja muita kulkuvälineitä hankittaessa ympäristöominaisuudet ovat yksi valintakriteeri.	Taluspäällikkö Hautausmaan työnjohto	Jatkuva/ tuleva diplomikausi	Kyllä, hankintaohjeiden mukaan.
14.4 Ajoneuvoissa ja työkoneissa käytetään puhtaampia markkinoilla olevia polttoaineita ja öljyjä.	Taluspäällikkö Hautausmaan työnjohto	Jatkuva/ tuleva diplomikausi	Kyllä, huomioidaan hankinnoissa.

Lisätoimenpiteet	Toimielin Vastuhenkilö	Tavoite- aikataulu	Perustelut
14.5 Seurakunnan työntekijöille on annettu taloudellisen ajotavan koulutusta	Ympäristövastaavat	2023	Kyllä, myös tulevilla diplomikaudella järjestetään taloudellisen ajotavan koulutusta
14.6 Kimppakyydit ja yhteiskuljetukset toimivat hyvin.	Esimiehet Johto	Jatkuva	Kyllä, kimppakyyteihin kannustetaan ja niitä käytetään työpäivän aikana siirtymiseen ja tapahtumiin kulkemiseen
14.7 Seurakunta on edistänyt kävelyn, pyöräilyn ja julkisen liikenteen käyttöä työmatka- ja muussa liikkumisessa.	Esimiehet Johto Ympäristövastaavat Alue seurakunnat	Jatkuva/ tuleva diplomikausi	Kyllä, työmatkapyöräilyyn kannustetaan. Kilometrikisa 2020 ja siihen osallistutaan myös seuraavana vuonna. Polkupyörien säilytystilat ja vaatteiden vaihtotilat kaikkiin toimipisteisiin. Aloitetaan sähköpolkupyörien pilottikokeilu Juna on ensisijainen vaihtoehto virkamatkoilla
14.8 Toimintojen logistiikka on kehitetty vähemmän liikennettä vaativaksi.	Hallintojohtaja Talouspäällikkö	Jatkuva	Kyllä, kirkkojen alttarikukat noudetaan keskitetysti Kuriiriposti kuljettaa sisäisen postin eri toimipisteiden välillä
14.9 Auton vaihtaminen vähäpäästöiseen malliin.	Talouspäällikkö	Jatkuva	Kalustojen uusimisessa käytetään yhtenä kriteerinä vähäpäästöisyyttä

14.10 Muut toimenpiteet			
	Johto Esimiehet Viestintä IT-aluekeskus Hautaustoimi Kiinteistötoimi	Jatkuva/ tuleva diplomikausi	Jatketaan verkkoneuvotteluita ja etätyömahdollisuutta Retket ja leirit pyritään suuntamaan lähialueille Jatketaan jumalanpalvelusten verkkostrimauksia Käytetään ainoastaan pienkonebensiniä hautausmaiden pienkoneissa Ylläpidetään parkkialueiden lämmitystolppia